

Культурно-політичний місячник для українців
у Чеській Республіці,

Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince

v České republice,

№ 1/2018, рік XXVIII

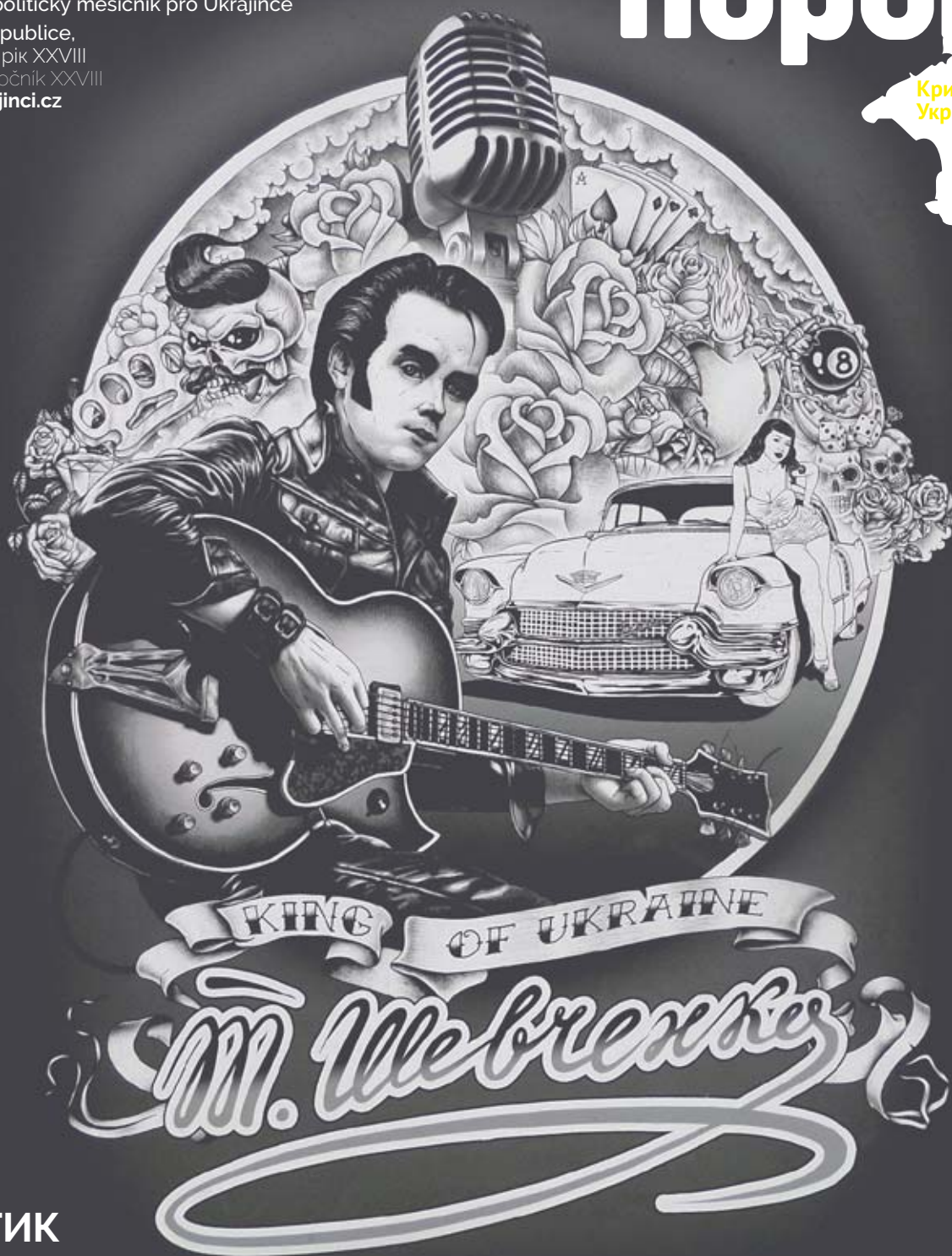
č. 1/2018, ročník XXVIII

www.ukrajinci.cz

пороги

Крим – це
Україна

Крым је
Украјина

ЄРЕТИК

Не такий насправді Шевченко, яким його малюють, переконані художники, які не сприймають штаповані образи старого діда в кожусі, хоча поет жив лише 47 років. Митці кажуть: Тарас Григорович доволі гнучкий персонаж і легко адаптується до сучасних реалій. Чотири роки тому, до 200-ліття з дня його народження, вони зобразили його у... селфі у дзеркалі, як він розгулює подіумом чи тягає шини на Майдан (художник Юрій Шаповал). А Андрій Ярмоленко приміряв класикові образ музиканта, схожого на «короля рок-н-ролу» Елвіса Преслі, міліціонера і вояка АТО. «Вусатий дядько у волохатій шапці і кожусі – то не справжній Шевченко, – каже митець. – Сучасний кобзар має електрогітару, замість дум протяжних співає нормальний рок-н-ролл, висвітлює те, що бачить навколо себе, от таким був Шевченко». І Тарас може ламати стереотипи не лише XIX століття, а й XXI...

А також у номері: хроніка громади – Маланка, чеська преса про Україну, допомога в АТО, «марне очікування»; Тарас Шевченко у чеських перекладах та у чеських і словацьких виданнях; дещо нове про подебрадську академію; винахідник Пулюй; розмови із заручником «ДНР» Ігорем Козловським та воїнами АТО, які реабілітувалися в Остраві; координаційна рада діаспори в посольстві України в Празі; коротко; книги – свідчення про Майдан та Україна польськими очима.

Маланка-2018: море доброти та позитиву

Українськими акціями нині, на відміну ще якихось десять-п'ятнадцять років тому, Прагу не здивувати, утім, ніщо інше не є так довгоочікуване та об'єднує, як лютневий бал «Маланка». Адже традиція його проведення триває вже не один десяток літ. Так і цього року бал зібрав чимало глядачів, так і учасників – чехів та українців з Чехії та різних країн Європи. Бал щороку (за винятком 2014 та 2015 років, коли бал був скасований у зв'язку із трагічними подіями в Україні) організовує Українська Ініціатива у Чеській Республіці. Останнім часом співорганізувати цю урочисту акцію допомагають Українська Профспілка, Український Бізнес-клуб, активну участь беруть різноманітні українські творчі об'єднання – «Джерело», «Берегиня» та інші, або ж індивідуальні виконавці. Цьогорічне свято відбулося у культурному центрі «Новодворська». Можливості її зали були повністю використані, разом гостей та учасників прийшло понад три сотні осіб. Чимало гостей і друзів, які живуть далеко один від одного або мають чимало справ у повсякденному житті, мають по суті єдину нагоду раз на рік зустрітися саме тут.

Привітав усіх на початку незмінний ведучий «Маланки» Богдан Райчинець. Він згадав коротко про історію, мету балу, його роль у житті української громади Праги та Чехії. Тішить, що до чеської столиці знову почали приїжджати представники української громади з різних сусідніх країн, зокрема з Австрії, Німеччини, Польщі чи Словаччини. Також

звітали українці із Градця Кралового, Раковника, Пльзня, Хомутова, Брна та інших міст. Цікаво на українську забаву було подивитися гостям із чеських неприбуткових організацій, які працюють з мігрантами або допомагають постраждалим від російсько-українського озброєного конфлікту на Донбасі чи переселенцям із окупованих Росією територій. Організатори «Маланки» щиро їм подякували за небайдужість до проблем, з якими зустрічаються на даний час українці. Відвідав «Маланку» і посол України Євген Перебийніс. Він говорив про необхідність згуртованості громади, запрошував і на інші акції.

Танцювальну програму супроводжував польський професійний гурт «The Ukrainian Folk», який у минулі роки неодноразово відвідував празьку «Маланку». Вже від перших акордів гурту почалася забава. Гості могли придбати й куштувати українські страви – борщ, вареники, сало тощо, фотографувалися біля спеціально встановленої інсталяції на пам'ять. І, звісно, очікуваний конкурс – лотерея, квитки на яку придбали чи не всі гості дійства, першим призом якого був сольний вальс переможниці із партнером під оплески всієї зали.

Організатори подякували всім за чудово проведений час, побажали всього найкращого у новому році й чекають усіх знову через рік на «Маланці». А читачам «Порогів» на згадку фотограф Зденек Жальський дарує на згадку декілька світлин із дійства.

дар

Відкрили вечір молоді танцюристи з «Джерела»

Співом вітає гостей Сандра Коломієць із суботньої української школи у Празі

Вітання глядачам та багатий Вертеп у виконанні дітей з гуртів «Світоч», «Берегиня».

Виступає молодша група «Джерела»

Дівчата з «Джерела» у супроводі музики та кларнетиста

Подарунок для празьких українців від пльзеньського гурту «10 струн»

Марина Маковій розважає публіку співом і словом

Друзі з-за кордону фотографуються для згадки, приїжджайте до нас знову, запрошуємо

«The Ukrainian Folk» знає свою справу, танці аж до ранку

Мирон Мацьопа та Наталія Січ розпочинають забаву

І поїхали...

Своє вміння представляє середня група «Джерела»

Шановні читачі, Виконавчий Провід Української ініціативи в ЧР та редакція часопису «Пороги» бажають Вам багато успіхів та міцного здоров'я у 2018 році. Будемо раді бачити Вас на заходах української громади в Чехії, будемо раді чути нову інформацію від Вас, будемо раді зустрічатись. Усього Вам найкращого.

Віктор Райчинець
Голова УІЧР

Управа Української Ініціативи у Чеській Республіці щиро вітає заступницю голови організації «Дзвони Надії», члена комітету з національних меншин міста Хомутов, керівника гурту «Водограй», організатора Днів української культури у Північночеському краї Ірину Малинову із всього лише 60-літнім ювілеєм. Бажаємо ще більше оптимізму, наснаги та натхнення для Вашої діяльності! Велике Вам спасибі!

УІЧР

Серйозно про Україну у чеській пресі

Вважаючи, що гаряча фаза конфлікту на Донбасі дещо затихла, чеські мас-медіа почали відповідати на запити читачів і більш глибоко цікавитися історією України та сучасним життям там. Публіцисти починають, нарешті, розуміти, що українці – це далеко не лише мовчазні дешеві трударі на будівництвах чи прибиральниці, або ж потенційні злочинці – а саме такий стереотип панував у мас-медіа тривалий час, ще кілька років тому. У першу чергу змінюється підхід у традиційно ліберальній пресі – часописи «Респект», деякою мірою часописи «Тиден» і навіть дещо лівацькому «Праві», де 15 лютого у рубриці «Салон» можна було прочитати розгорнуте інтерв'ю із українською поетесою родом з Луганська Любов'ю Якимчук, авторкою збірки «Абрикоси Донбасу», яка наприкінці листопада минулого року відвідала фестиваль «Прага – місто літератури». Зокрема, газета «Лідове новіни» 10 лютого, у своєму відомому

інтелектуальному додатку «Орієнтація», вона опублікувала на цілу шпальту статтю «Українське століття», на яку звернув увагу навіть український посол Євген Перебийніс. У статті йдеться про історію боротьби України за незалежність – від створення УНР, Берестейського миру і війни з російськими більшовиками до Незалежності 1991 року і війни з російськими агресорами 2014-2018 років. Автор, історик Ян Адамець побудував статтю в основному на даних та судженнях Сергія Плохія, автора англійської книги «Брами Європи». Він звернув особливу увагу на, зокрема, втрати і страждання мільйонів українців під час другої світової війни, адже саме на цій темі люблять спекулювати сучасні українофоби, змальовуючи українців винятково як «гітлерівських колаборантів». Також описав діяльність українських комуністів під час індустріалізації 50-70-х років, вплив чорнобильської катастрофи на розпад СРСР і перші мітинги за демократизацію

та українізацію, економічний занепад у 1990-х і так далі. Також автор цитує чеську книгу Яна Рихліка та кол. «Історія України», за якою «замерзлий конфлікт виштовхує країну у неприємну позицію буферної зони між інтересами «руського міра» та світу європейського, точніше євроатлантичного».

Бушлати для фронту

Триває проект Української Європейської Перспективи «Допомагаємо Україні разом». Завдяки коштам, які надходять на чеський прозорий рахунок організації, волонтерам вдалося тепло вдягнути 50 військових на передовій. «Закупили і через друзів доставили для них оригінальні бушлати, у які вдягаються військові чеської армії, – розповідає керівниця проекту Галина Андрейців. – А також теплі військові рукавиці, бафи, 20 вологостійких баулів, це такі великі наплічники. Всього на суму: 10.450 крон. Допомогу з Чехії отримали батальйон Кульчицького, 80-та десантно-штурмова бригада, 25-й батальйон «Київська Русь», 10-та гірсько-штурмова, 44-та зенітно-ракетна і військові капелани». Хлопці з передової щирозсердечно дякують чеським українцям і друзям з Чехії, кажуть, що в чеських бушлатах їм в морози тепло і сухо.

А наприкінці грудня минулого року УЄП вдалося передати в Україну для вас посилокки й передачки. Зокрема, зібрані на ремонт військової машини для Олега Белейканича зі 128-ї окремої гірсько-піхотної бригади зібрані 4,5 тисячі крон. Потрібно було всього 20 тисяч гривень, але волонтери в Україні мали вже решту коштів і Олег зможе відремонтувати необхідну на передовій машину. Також археологічна експедиція Кам'янець-Подільська отримала від української громади Чехії за посередництва УЄП кошти на фотоапарат Canon EOS 100D, який їм необхідний для роботи (8.990 крон чеських).

Взяти участь у допомозі українським військовим може будь-хто, зв'язавшись із проектом УЄП за телефоном +420775781997 або електронною поштою uerpalina@gmail.com, чи принести необхідні речі за праською

Український воїн демонструє чеський бушлат від волонтерів.

адресою Оплеталова 39. Або ж можна перерахувати будь-яку суму на рахунок у Raiffeisen Bank 6283201001/5500 з позначкою SOS.UKRAJINA.CZ.

Вл. інф.

Ліки для київського шпиталю

Руку допомоги пораненим в Україні ветеранам вирішили подати в чеській столиці. У рамках благодійного проекту «Подай руку Україні» відбулася чергова благодійна акція у вигляді ток-шоу, на яку було запрошено відомих чеських акторів та гумористів Естер Кочічкову та Домініка Гержмана Лева. Замість звичайного квитка глядачів попросили принести ліки від болю, застуди та кашлю. Відомі чеські засоби такі, як «Парален», «Ібалгін», «Парапирекс» та інші у різних формах були передані до Київського військового госпіталю.

Благодійний вечір пройшов затишно під дахом Індішської вежі. Ростислав Прокоп'юк, який тривалий час влаштовує благодійні акції і концерти на підтримку українських військових, запросив на своє, третє за рахунок, ток-шоу відомих у Чехії гумористів. Його метою було саме розважити чеських глядачів. Гості мали можливість торкнутися теми стосунків між чоловіком і жінкою, поділитися власним досвідом кар'єрних та

особистих невдач. Відвертими розмовами чеських знаменитостей організатор хотів віддячити гостям акції, які прийшли й пожертвували ліки.

Чеські шоумени й знаменитості з ним співпрацюють уже не вперше. Минулого року актори популярного комедійного шоу «Навстоячки», що є аналогом американського Stand up comedy, разом з іншими чеськими й українськими співаками прийшли підтримати Україну. Гроші, отримані з продажу квитків, пішли на допомогу в лікуванні й реабілітації важкопораненому українському воякові з Ковеля. Свою вдячність за допомогу Україні висловив посол України в Чехії Євген Перебийніс, який приніс грамоти подяки для гостей і відзначив їх за благодійність.

Також, як повідомляє Центр гуманітарної допомоги та розвиткової співпраці Чеської Католицької Харити, для цього ж київського військового шпиталю 21 лютого з Чехії були передані «памперси» для дорослих. Кілька десятків пакунків пелюшок були

Чеські актори подають руку та ліки Україні.

призначені для людей, які лікуються тут і були важко поранені у зоні АТО. Пелюшки такого типу в Україні – доволі дефіцитні та дорогі (пакунки коштують біля 500 грн). Головними дарувальниками стали чеські госпіси – Святого Лукаша у Вишковицях, мобільний Святого Кріштофа та Харитиний дім Святого Мікулаша у Лудгерзовицях. Київські пацієнти шпиталю подякували чеським благодійникам та надіються, що подібна допомога триватиме, доки вона буде потрібною.

рс, пор

Помолилися за Героїв Небесної Сотні

Українці Чехії та чеська громадськість вшанували 18 лютого пам'ять Героїв Небесної Сотні. На Староміській площі Праги, під час проведення щонедільної акції «Празький Майдан», відбувся пам'ятний мітинг, на якому виступив Посол України в Чеській Республіці Євген Перебийніс. Настоятель греко-католицької церкви Святого Климента

отець Василь Сливоцький відслужив на Олшанському кладовищі Праги біля пам'ятного знаку на честь українських героїв панахиду за загиблими чотири роки тому учасниками Революції Гідності. Учасники акції запустили у праське небо символічні білі кульки з портретами Героїв Небесної Сотні, яких проводжало стадо голубів...

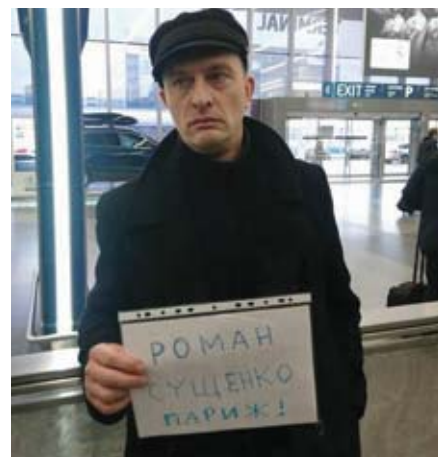

Плакат із фотографіями загиблих на Майдані героїв Небесної сотні, Старомістське намістє, Прага, 18 лютого.

Марно чекали на політв'язнів

У празькому аеропорту імені Вацлава Гавела 7 лютого активісти нагадували про утримуваного в Росії українського журналіста Романа Сущенка й інших громадян України. Люди зібралися в залі прильоту з іменними табличками «в'язнів Кремля», щоб «марно чекати» на їхнє повернення. Акція «Марне очікування» 7-8 лютого відбулася у кількох аеропортах світу до дня народження Сущенка (8 лютого). Ініціатором флеш-мобу третій рік поспіль став чеський активіст Отакар ван Гемунд. А активістка Марія Прокоп'юк пропонувала трансфер до Гааги просто... російському лідеру Владіміру Путіну. За словами активістів, вони хочуть звернути увагу звичайних пасажирів, які прилітають головним чином з Росії, на справу українських і кримськотатарських в'язнів, незаконно утримуваних у російських тюрмах. ФСБ Росії затримала Сущенка 30 вересня

2016 року в Москві, назвавши його співробітником української розвідки, який нібито «цільоспрямовано збирав відомості про діяльність збройних сил і військ національної гвардії Росії, що становлять державну таємницю». Кримінальну справу стосовно журналіста порушили за статтю «шпигунство». Сущенко всі звинувачення відкидає. Українська сторона називає звинувачення проти журналіста безпідставними і вимагає негайно його звільнити. 24 січня Московський міський суд у столиці Росії продовжив арешт Сущенкові до 30 березня 2018 року. За даними правозахисників, на сьогодні близько 60 громадян України позбавлені волі за політичними мотивами на території Росії і окупованого нею Криму. Після останнього обміну полоненими між українською стороною і підтримуваними Росією бойовиками президент Петро Порошенко заявив, що Україна не

О. ван Гемунд марно очікує на заручника Кремля О. Сущенка.

віддала жодного громадянина Росії. За його словами, їх мінятимуть на українців, які утримуються в Росії й анексованому нею Криму.

рс

«Драги» до карт ставитимуться уважніше

Посол України в Чеській Республіці Євген Перебийніс зустрівся з Головою правління та Генеральним директором АТ «Чеська залізниця» Павлом Кртеком. У ході зустрічі 22 січня обговорювалися перспективні напрями розширення українсько-чеської співпраці у сфері залізничного транспорту, зокрема, відновлення повноцінного прямого пасажирського залізничного сполучення між Україною та Чехією, використання транзитного потенціалу обох країн, розширення перевезень вантажів залізничним транспортом, зокрема, у контексті реалізації ідеї відтворення «Шовкового шляху» – організації перевезень між Європою та Азією транзитом через територію України з використанням

залізнично-паромних переправ Чорного та Каспійського морів.

Посол також подякував керівникові Чеської залізниці за швидку реакцію щодо щоденників компанії з некоректною картою України, на якій території Криму та Сходу України були позначені як спірні. Розповсюдження цих щоденників було припинене. Павел Кртек звернувся з проханням прийняти вибачення за цю прикру помилку, яка сталася з вини видавників карти, та запевнив, що у подальшому компанія більш уважно ставитиметься до цього питання.

Подібна ситуація виникла і з чеськими шкільними картами, які містили такі «країни», як «Ісламська держава», а Крим, Абхазію, Південну Осетію

Щоденники із неправильним зображенням регіонів Грузії та України були відкликані.

позначали окремо від України та Грузії. Міністерству освіти довелося відкликати ці карти зі шкіл.

Вл. інф.

Вшанували пам'ять Пулюя

Дипломати Посольства України в Чеській Республіці спільно з представниками української та чеської громадськості Праги 4 лютого поклали квіти на могилу всесвітньо відомого вченого та винахідника Івана Пулюя з нагоди 100-річчя від дня його смерті та 173-ї річниці від дня народження. Посол України в Чехії Євген Перебийніс відзначив внесок Івана Пулюя, який був професором Вищої технічної школи у Празі, ректором першого в Європі електротехнічного факультету, доктором Страсбурзького

університету, у світову науку та розвиток технічного прогресу. За словами історика Богдана Зілінського, Іван Пулюй був пристрасним патріотом України, усіляко популяризував «українську тему» в Європі, прагнув здобуття Україною незалежності і лише рік не дожив до проголошення Акту Злуки УНР та ЗУНР. Євген Перебийніс закликав до популяризації імені Івана Пулюя.

Вл. інф.

Українська громада на могилі Івана Пулюя в Празі.

Богемістичний Кобзар

Тарас Шевченко у чеській літературі та перекладах

ТЕКСТ: В. І. ШЕВЧУК¹

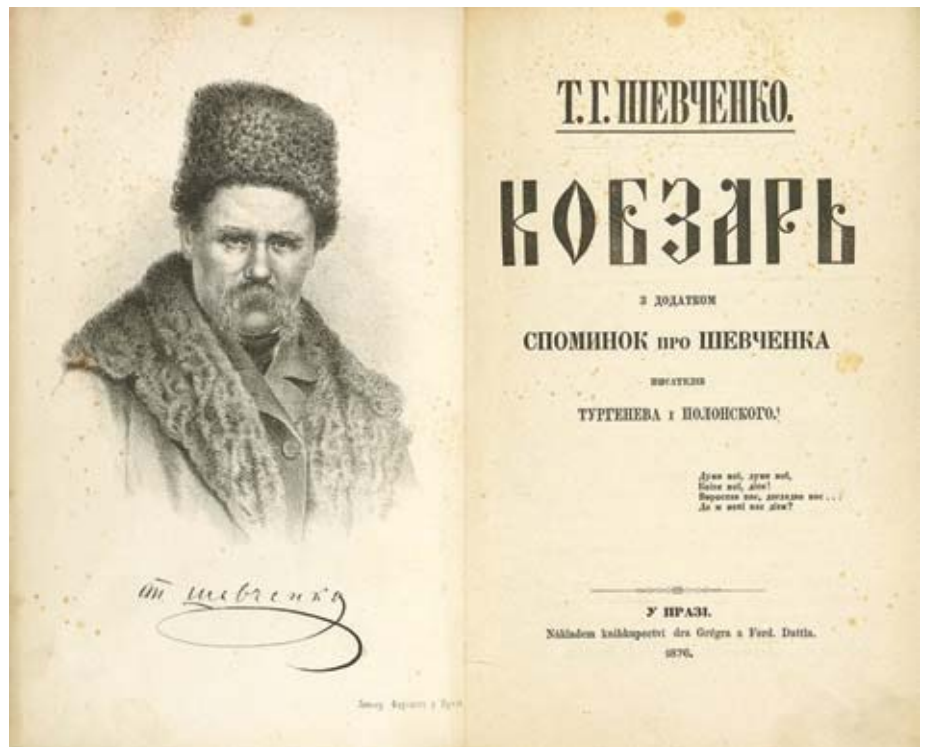
Слов'янські теми у творчості Шевченка вперше з'явилися у поемі «Гайдамаки» (1841) та в уривку з драми «Никита Гайдай» (1842). У посланні «І мертвим, і живим...» поет засвідчив свою обізнаність із діяльністю Я. Коллара, П. Й. Шафарика та В. Ганки.

При сприянні О. Бодяньського, який у 1837-38 роках стажував у Празі в П. Й. Шафарика, Шевченко познайомився з творами чеського вченого «Славянские древности» та «Славянское народописание» (1843; обидва в перекладі О. Бодяньського) і дослідженнями вихованців О. Бодяньського, зокрема з книжкою С. Палаузова «Иоанн Гус и его последователи» (1845). Ці видання поглибили симпатії Кобзаря поета до чеського народу, і надихнули на створення поеми «Єретик» (1845) і вступу до неї як посвяти П. Й. Шафарикові. В світовому письменстві нема творів, у яких з такою художньою силою описано Яна Гуса і П. Й. Шафарика, як це зробив Шевченко.

Шевченко, за визначенням З. Неєдлого, як «перший великий поет України був і першим великим борцем за свободу України...» (передмова до збірки творів Шевченка чеською мовою «Було колись в Україні», Прага, 1946).

Перші відомості у чеській пресі

Вони проникали сюди з російських, західноукраїнських та польських видань: згадка про «Тризну» (без зазначення прізвища автора) в «СМ» [«Časopis Českého museu» («Журнал Чеського музею», 1845)]; стаття «Політичне

Обкладинка празького першого нецензурованого «Кобзаря» 1876 року.

становище русинів» у часопису «Lira slovanská» («Слов'янська липа», 1848), того ж року передрукована в недільнику «Týdenník» («Тижневик», грудень 1848), взята з «Дневника руського», який редагував І. Вагилевич у Львові; «Листи про найновішу російську літературу» О. Пятна в «СМКС» («Časopis Musea království českého» («Часопис Музею Чеського королівства», 1859), адресовані В. Ганці. В «Листах...» відзначено, що поетичний геній Шевченка дорівнював генієві О. Пушкіна та А. Міцкевича. Чеська громадськість знайомилася з життям і літературною спадщиною поета через оригінальні друковані видання його творів, рукописні

списки в українських оригіналах або переписаних латинкою, через публікації у чеських перекладах, критичні статті й наукові студії. Зокрема, О. Бодяньський протягом 1844-45 переслав до Праги на ім'я В. Ганки, П. Й. Шафарика та Чеського музею «Тризну», «Гамалію» та «Чигиринський Кобзар і Гайдамаки». Через Прагу (посередництвом чеського етнографа, публіциста і перекладача К. Запа) О. Бодяньський 1845-46 надсилав твори Шевченка також Я. Головацькому до Львова.

«Поет світового значення»

Поширювали твори Кобзаря діячі чеського відродження П. Й. Шафарик і В. Ганка, активні учасники революції 1848 Й. В.

¹ Подається скорочено за статтею «Чеська література та Т. Г. Шевченко» у виданні: Є. П. Кирилюк, В. С. Бородин, М. П. Бажан та ін. чл. ред. колегії. Шевченківський словник. У двох томах. — Київ, 1976, 1978. — Т. 2. — стор. 341-343.

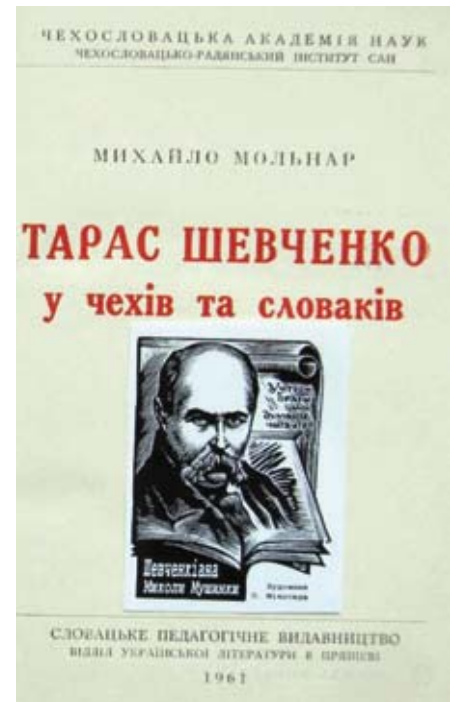
Фріч, К. Сабіна, відомі поети Я. Неруда, В. Галек, С. Чех, Я. Врхліцький. Так, у архіві В. Ганки зберігаються списки Шевченкових творів «Думи мої, думи мої, лихо мені з вами», «Перебендя», «Іван Підкова» та «Нащо мені чорні брови», датовані 40-ми роками 19 ст. Із рукописного списку Й. Коларж переклав послання «Шафарикові» [журн. «Světazor» («Світозор»), 1870]. К. Худоба за текстом рукописного списку І. Лазаревського переклав вірш «Вітре буйний, вітре буйний!» [«Obrazy života» («Картини життя»), 1871/72]. Проте переважну більшість чеських перекладів зроблено з оригінальних друкованих видань, зокрема таких, що вийшли ще за життя українського поета (напр., «Кобзар» 1860). При сприянні Я. Неруди в редактованому ним журн. «Obrazy života» (1860, № 7) надруковано статтю Й. Первольфа «Тарас Григорович Шевченко — поет малоросійський», в тексті якої наведено уривки з творів «Перебендя», «До Основ'яненка» та ін. (у тому ж номері вміщено і його переклад поеми «Іван Підкова»). Пізніше Я. Неруда в статті «Т. Г. Шевченко» охарактеризував Шевченка як поета світового значення. Й. В. Фріч у роки еміграції в Парижі переклав послання П. Й. Шафарикові [вперше опубліковано в журналі амер. чехів «Zvony» («Дзвони», 1863)]. К. Сабіна виступив із статтею «З України» («Obrazy života», 1862, № 10-11), у якій розкрив причини арешту Шевченка й ідейно-політичну спрямованість його поезії, відзначив важливе місце українського письменства «в історії літературного життя слов'янських племен». Е. Вавра при сприянні В. Галека та Я. Неруди як редакторів журналу «Květy» («Квіти») опублікував тут свій переклад «Тополі» (1865/66). В тому самому журналі вміщено статтю «Тарас Григорович Шевченко, малоросійський поет» (авторство також приписують Е. Ваврі), де наведено уривки з поеми «Гайдамаки» в чеському перекладі та послання Шафарикові мовою оригіналу. В статті особливу увагу звернено на світове й загальнослов'янське значення Шевченка, «ім'я якого гідне стояти поряд з іменами найвидатніших співців слов'янських — Міцкевича, Пушкіна, Лермонтова і Гундуліча».

Відгомін першого празького «Кобзаря»
Вихід двотомного празького «Кобзаря» 1876 мовою оригіналу привернув увагу видатного чеського поета С. Чеха, якому належать переклади уривків з творів «Катерина», «Утоплена» та «Думи мої, думи мої, лихо мені з вами!» [вперше надруковано в зібранні його творів (Прага, 1909)]. С. Чех сприяв також популяризації творів Шевченка на сторінках редактованого ним журналу «Květy», зокрема в перекладі Р. Єсенської («У перетику ходила» під назвою «По горішки ходила», 1894 та ін.). Оригінальна творчість С. Чеха

(поєми «Пісні раба», 1894; «Косарі», 1903 та ін.), політ. поезія К. Гавлічка-Боровського («Тірольські елегії», 1852; поема «Хрещення святого Володимира», 1854) і П. Безруча («Сілезькі пісні», 1909) близькі до сатири Шевченка на самодержавство. К. Гавлічек-Боровський, як і Шевченко, широко використовував фольклор, чим і пояснюється типологічна подібність їхньої поетичної строфіки, зокрема коломийкового розміру в окремих творах. Крім Й. В. Фріча, послання «Шафарикові» перекладали Й. Коларж («Světazor», 1870), А. Черний (у книжці Е. Деніса «Чехи після Білгорської битви», Прага, 1905), П. Матернова [уринок, «Slovanský přehled» («Слов'янський огляд», 1908/1909, річник 11)], Ф. Тихий (1918), Я. Завада (зб. «Весна народів у слов'янських літературах», Прага, 1948). Сама поема «Єретик» вперше повністю в перекладі чеською мовою Н. Жерновського з'явилася друком у Києві в журн. «Ruský Čech» («Російський чех», 1907) паралельно з українським оригіналом. Безпосередньо в Чехії повний текст став відомий пізніше. Повністю поему перекладали Ф. Тихий (1918, йому належить і вступна стаття до цього видання), Я. Туречек-Ізерський (1946), М. Яріш (1951). Від 1860 і до 1948 року переклади творів Шевченка друкувалися переважно в періодичній літературі (близько ста разів), у збірниках, антологіях й окремими виданнями. З журналів, що популяризували Шевченкову спадщину, слід відзначити «Obrazy života» (1871-72), «Světazor» (1884), «Ženský obzor» («Жіночий світ», 1894-96), «Slovanský přehled» («Слов'янський огляд», 1899-1913) та ін. З перекладами поезій Шевченка в них активно виступали К. Худоба, Ф. Халупа, Р. Єсенська та ін. Порівняно ширше подано твори українського поета в двох антологіях: «Слов'янська поезія» (Брно, 1874; «Тополя», «Утоптала стежечку», «Тече вода в синє море») і «Нива» (Прага, 1885; тут вміщено 2 вірші повністю і 14 уривків з творів «Катерина», «Наймичка», «Тополя», «Причинна» та ін. в перекладі Ф. Халупи). Важливе значення мають «Вибрані поезії» в перекладах Р. Єсенської (Прага, 1900) та «Ян Гус (Єретик)» у перекладі Ф. Тихого (1918). Публікації перекладів Р. Єсенської сприяли поет Я. Врхліцький (у Чеській АН очолював видання серії «Світова поезія», в якій надруковано й Шевченкові твори) та І. Франко (рецензуючи в рукопису переклади Р. Єсенської, дав їм високу оцінку; в листі до А. Черного у 1898 році писав: «Се буде найкращий і найвірніший з усіх перекладів Шевченка, які я досі бачив»).

У публіцистиці на переломі XIX-XX століть

Велика роль в ознайомленні чеської громадськості з творчістю Шевченка належала критиці ще за життя поета. Першою

Обкладинка книги М. Мольнара із еклібрисом Миколи Мушинки.

статтею (власне чеха) була «Русинська література» В. Дундера [«Pražské poviny» («Празька газета», 29.IV 1860)]. Вітаючи вихід «Кобзаря» 1860 і альманаху П. Куліша «Хата», де опубліковано нові твори Шевченка, В. Дундер високо оцінював «Тополю», «Наймичку», «Катерину», «Гайдамаків», підкреслював спорідненість цих творів з народним епосом. Згодом В. Дундер у журналі «Osvěta» («Освіта», 1872) виступив з ґрунтовною статтею «Тарас Шевченко». В ній він подав докладніші відомості про українського поета.

Починаючи з 60-х років і до кінця 19 століття матеріали про Кобзаря друкували журнали «Obrazy života» (1862), «Světazor» (1870), «Osvěta» (1872), «Zlatá Praha» (1884), «Hlas národa» (1889), «Slovanský přehled» (1913-14) та ін. В 70-х роках 19 століття популярність Шевченка в Чехії настільки зросла, що статті про нього з'явилися в чеській енциклопедії «Slovník naučný» («Науковий словник», т. 9. Прага, 1872) за редакцією Ф. Рігера, а на початку 20 століття — у виданні «Ottův slovník naučný» («Науковий словник Отта», т. 24. Прага, 1906). Тут досить докладно подано біографію й стислу характеристику головніших творів поета, відомих на той час. На значенні Шевченка для чеського літературного процесу наголошував Й. Новачек. Він відзначав багато спільного з прозою Б. Немцовой, підкреслював їхній реалізм і народність. З нагоди 100-річчя з дня народження Шевченка (1914) у Празі відбувся ювілейний вечір, на якому з доповіддю виступив відомий учений-славіст Я. Махал (опублі-

Запрошення на празький шевченківський вечір, 1931 рік.

кована в журналі «Slovanský přehled», 1913-14, річник 16).

У міжвоєнній Чехословаччині

Перевидання «Єретика» з'явилися у 1919 та 1922 роках. Шевченкові вірші у перекладі чеською мовою в 1920-30-х роках з'являлися в періодичній літературі. До 125-річчя з дня народження українського поета в журналі «Praha-Moskva» (1939, № 3) вміщено його поему «Катерина» (з незначними скороченнями) та вірш «Л.» («Поставлю хату і кімнату») в перекладі М. Марчанової, а також «Єретик» у перекладі Ф. Тихого. Та науковий доробок чеських учених-славистів, які досліджували й популяризували творчість Шевченка, виглядає значно вагомим. Так, Я. Махал присвятив йому працю «Тарас Шевченко» (Прага, 1919), а в своїй книжці «Великі російські і українські письменники» (Прага, 1934) вмістив нарис «Тарас Шевченко». Творчість українського митця посідає належне місце і в книзі «Слов'янські літератури» (т. 1-2. Прага, 1925) Я. Махала.

Літературознавець Ф. Вольман до 125-річчя з дня народження поета виступив зі статтю «Душа України» [«Lidové noviny» («Народна газета», 9.III 1939)]. Учений-історик і мистецтвознавець З. Неєдлий опублікував статтю «Тарас Шевченко» (журнал «Praha-Moskva», 1939, № 3), в якій характеризував Шевченка як великого поета України. Вперше до спадщини українського митця З. Неєдлий звернувся 1921 у статті до 60-річчя з дня смерті Шевченка (газ. «Tribuna», 7.V 1921), у якій високо оцінив глибоке художнє проникнення в соціальні «сприви життя». Останній номер журналу «Praha-Moskva» (1939, № 3), що вийшов напередодні окупації Чехословаччини, був повністю присвячений Шевченкові. Головою чехословацького Комітету з відзначення 125-річчя з дня народження Шевченка був відомий публіцист, близький знайомий І. Франка Ф. Главачек, який був автором ювілейної статті «Тарас Григорович Шевченко» [«Národní listy» («Национальна газета», 10.III 1939)]. З енциклопедичних статей цього періоду особливо повнотою інформації відзначається стаття І. Горака про Шевченка в «Науковому словнику Отта нової доби» (т. 6, ч. 1. Прага, 1940)².

Публікації після II світової

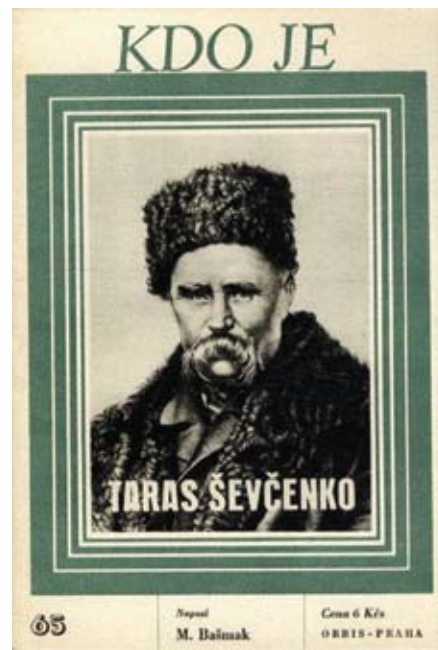
З 1946 його твори чеською мовою виходили окремими книжками багато разів, зокрема — «Було колись в Україні» (Прага, 1946; передмова З. Неєдлого), «Вибране з творів найбільшого поета і будителя України» (Прага, 1951). Переклади здійснили М. Марчанова, З. Ніліусова, Я. Туречек-Ізерський, М. Біблова, Л. Фікар, М. Яріш, П. Кржічка, З. Бергрова та ін. В перекладі З. Бергрової і з передмовою Ю. Доланського у 1953 році вийшов «Кобзар». Вірші Шевченка перекладав також Я. Кабічек (друкувалися в періодичній літературі). Видано два переклади драми «Назар Стодола» (Прага, 1955 і 1958). У 1950 і 1975 видано Шевченкову повість «Художник».

З провідних літературознавців-славистів творчість Шевченка досліджували й популяризували Ф. Вольман [стаття «Шафарик, Шевченко і слов'янство» в журналі «Slavia» («Славія», 1961, № 4)] та Ю. Доланський [статті «Геній України» — передмова до «Кобзаря» (Прага, 1953), «Живий Шевченко» — в журналі «Svět sovětů» («Радянський світ», 1951, № 10)]. Багато для зарубіжного шевченкознавства зробило й молодше покоління чеських славистів-україністів (книжка М. Мольнара «Тарас Шевченко у чехів та словаків». Пряшів, 1961 та ін.).

В чеській пресі до 100-річчя з дня смерті Шевченка з'являлися статті в центральних газетах і журналах [«Rudé právo», 10.III 1961; «Slovanský přehled», 1961, №1, 2, 3; «Československá rusistika», 1961, № 1; «Večerní Praha», 9.III 1961; «Plamen» («Полум'я», 1961, № 3), «Praha-Moskva», 1961, № 3; «Slavia», 1961, № 4; «Kultura», 1961, № 10; «Literární noviny» («Літературна газета», 1961, № 10); «Tvorbа» («Творчість», 1961, № 10), «Svět sovětů», 1961, № 10]. В Карловому університеті в Празі організовано ювілейну виставку літератури і творів живопису про життя і діяльність Шевченка, про яку теж писала чеська преса. Під час місячника української культури в Чехословаччині у 1968 в Празі було організовано художню виставку оригінальних живописних творів Шевченка з фондів Державного музею Шевченка в Києві (30.V-24.VII). Відсвяткувала чеська громадськість і 150-річчя з дня народження поета. У березні 1964 року статті про нього опублікували всі

Ілюстрації до статті «Чеська література та Т. Г. Шевченко», яка вийшла у «Шевченківському словнику»

Одне із багатьох видань про Т. Г. Шевченка чеською мовою, які виходили у 1960-х роках.

центральні газети і журнали [«Rudé právo», 9.III 1964; «Lidova demokracie», 8.III 1964; «Slovanský přehled» (1964, № 1, № 3); «Praha-Moskva», 1964, № 3; «Literární noviny», 1964, № 10; «Svět sovětů», 1964, № 11; «Slavia», 1964, № 4]. Багато матеріалів надруковано до 160-річчя з дня народження Шевченка. Найзначніша з них — стаття М. Мольнара «Шевченків «Заповіт» у чехів та словаків» (альманах «Дукля», 1974, № 2)³.

Переклади й література

Ševčenko T. Výbor básní. Praha, 1900; Ševčenko T. Bylo kdysi v Ukrajině. Praha, 1946; Ševčenko T. Umělec. Praha, 1950; Ševčenko T. Výbor z díla největšího básníka a buditele Ukrajiny. Praha, 1951; Ševčenko T. Kobzar. Praha, 1953; Ševčenko T. Nazar Stodola. Praha, 1958; Ševčenko T. Hajdamáci. Praha, 1961; Ševčenko T. Sny moje a touhy. Praha, 1961; Ševčenko T. V tom ráji na zemi. Praha, 1961; Ševčenko T. Kacíř. Praha, 1964; Ševčenko T. Umělec. Praha, 1975. Білецький О. Шевченко і слов'янство. В кн.: Білецький О. Зібрання праць, т. 2. К., 1965; Кирилюк Є. П. Шевченко і слов'янські народи. К., 1958; Мольнар М. Тарас Шевченко у чехів та словаків. Пряшів, 1961; Шевченко і слов'янські народи. К., 1964; Velinská E. Zilyskyj O. Taras Ševčenko v české kultuře. Bibliografie. Praha, 1962.

² Під час окупації ЧСР твори Шевченка також видавалися, див. статті Павлів Олег. Нове і старе в історії празького «Кобзаря» 1941 року // час. «Пороги», Прага. - № 11/2017, стор. 6; Мушинка Микола. Протекторатна цензура // там же, стор. 7 (прим. ред.)

³ Читайте також чеською до теми: Kindlerová Rita. Taras Ševčenko v českých překladech // Plav, měsíčník pro světovou literaturu. Praha - č. 4/2014 «Poetry in the UA» - není v tištěném čísle, přístup: <http://www.svetovka.cz/archiv/2014/04-2014.htm> (прим. ред.)

ПРАЗЬКИЙ КОБЗАР

Тарас Шевченко у Чехії та Словаччині

ТЕКСТ: Микола МУШИНКА¹

У міжвоєнний період головним центром української політичної еміграції стала Прага, де у 1925 році було засновано Музей визвольної боротьби України, а 1936 року при ньому – Шевченківський відділ. На матеріалах музею в 1941-44 роках було видано чотири книжки ґрунтовно коментованих творів Шевченка. Про них в умовах комуністичного режиму невільно було згадувати. У Словаччині твори Т. Шевченка та праці про нього почали з'являтися лише після Другої світової війни².

Т. Г. Шевченко був обізнаний з творами чеських та словацьких слов'янофілів Вацлава Ганки, Яна Коллара та Павла Йозефа Шафарика. Останньому він присвятив знамениту поему «Сретик», що відкривається послання «Шафарикові». Загальновідомим є і факт, що перше безцензурне видання творів Т. Шевченка з'явилося у Празі 1876 року.

Та менш відомим є факт, що в 1878 року в Женеві на основі празького видання при сприянні Михайла Драгоманова появилось мініатюрне видання «Кобзаря» (під уявним упорядкуванням «Кузьми» та «Сірка»), а в 1890 році – «Поезії» Т. Г. Шевченка, заборонені в Росії.

У «першій республіці»

Та справжнім «раєм» для видавання

¹ Про автора: Мушинка Микола Іванович (нар. 20 лютого 1936, с. Курів на Пряшівщині, ЧСР) – українець, дисидент, професор, доктор філологічних наук, іноземний член Національної академії наук України, голова Асоціації українців Словаччини та Наукового товариства ім. Шевченка у Словаччині.

² Мушинка М. Тарас Шевченко в Чехії та Словаччині // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (31). – Ужгород, 2014; кількість бібліографічних джерел – 23. Стаття перероблюється зі скороченнями та правками у публіцистичному стилі.

Обкладинка одного з перших видань Т. Г. Шевченка, яке побачило світ у Чехословаччині.

творів Т. Шевченка в Чехословаччині був період 1919-1944 років, коли Прага стала головним осередком української еміграції. Вже 1919 року у Празі було видано окремою книжкою поему Т. Шевченка «Єретик» в оригіналі (латинкою) з передмовою Степана Смаль-Стоцького та паралельним перекладом на чеську мову Франтішка Тихого. Окремий «Шевченківський відділ» при МВБУ нараховував кілька сотень видань творів Шевченка та праць про нього. На основі матеріалів відділу було влаштовано кілька Шевченківських виставок, а під час Другої світової війни здійснено чотири книжкові видання творів

Шевченка. В Радянському Союзі та інших країнах з тоталітарним комуністичним режимом (включаючи Чехословаччину) ні про Шевченківський відділ МВБУ, ні про видання творів Шевченка не було опубліковано жодної згадки. Ці видання, як і сам музей, вважалися продуктом «українських буржуазних націоналістів» і підлягали суворому табу. Немає про них згадки в «Шевченківському словнику» 1976-1977 років, ні в бібліографічному довіднику «150 років чесько-українських літературних зв'язків», ні в монографії М. Мольнара «Тарас Шевченко у чехів та словаків», ні в жодній з понад двадцятьох статей про життя і творчість Тараса Шевченка Ореста Зілинського.

Мовчанку навколо Шевченківського відділу та чотирьох «протекторатних» видань творів Т. Шевченка порушив автор цих рядків та Богдан Зілинський на науковій конференції «Тарас Шевченко і наша сучасність», влаштованій у Пряшеві 1991 року. Шевченкіана у моїй приватній бібліотеці нараховує понад 300 книжок. Оскільки вона містить всі вище наведені видання, я спробую хоча би коротко поінформувати про них.

Шевченківський відділ музею

Шевченківський відділ в Музеї визвольної боротьби України в Празі було засновано з нагоди десятиліття існування музею та 75-річчя смерті Т. Шевченка. В ньому систематично зосереджувалися твори Т. Шевченка, видані в різних країнах світу та матеріалу про його культ за межами України. Велику колекцію становили видання Шевченка та праці про нього французькою, німецькою, англійською, італійською та всіма слов'янськими мовами. Чеську шевченкіану у відділі представ-

Обкладинка празьких шевченкових «Поезій» 1944 року

ляла добірка поезій Шевченка в перекладі Ружени Єсенської та цінна документація про празьке видання «Кобзаря» 1875-1876 років з архіву празької друкарні Грегга. Неабияку цінність представляла велика збірка афіш та програм концертів на роковини Шевченка в різних країнах Європи, Америки та Азії. Шевченківський відділ постійно зростає і став одним з найбільших відділів Музею визвольної боротьби України.

Спочатку шевченкіана МВБУ зберігалася в різних місцях. В 1939 році вона була зосереджена в новопродбаному триповерховому будинку МВБУ (21 кімната та вісім підвалів-фондосховищ).

12 березня 1939 року МВБ України разом з Чеською академією наук та мистецтв, Слов'янським інститутом та рядом інших установ відкрив величаву виставку з нагоди 125-річчя з дня народження Т. Шевченка в просторах Національного музею в Празі. Влітку 1940 року з нагоди століття видання «Кобзаря» Т. Шевченка було влаштовано подібну виставку в МВБУ. Фонди Шевченківського відділу МВБУ поповнювалися і в часи війни, тим більше, що його співробітниками стали відомі шевченкознавці – свіжі емігранти з Радянської України В. Міяковський і Л. Окіншевич та В. Дорошенко зі Львова. Вони разом з директором музею Дмитром Антоновичем та його заступником Симоном Наріжним не лише поповнили відділ новими матеріалами, але й приступили до їх опрацювання та каталогізації. З багатотисячних фондів Шевченківського відділу жоден документ, книжка чи інший предмет не були куплені. Всі були даровані українцями з різних країн світу.

Під час «протекторату» та війни

Від 1940 до 1945 року у Празі вийшло чотири видання шевченкових творів, зокре-

ма три «Кобзарі» і одна книга «Поезії»³. Остання публікація з'явилася у 1944 році під редакцією Павла Богацького та Володимира Дорошенка у видавництві Юрія Тищенка. За основу взято тексти із двотомника, що вийшов у 1939 році у Києві під головною редакцією директора Інституту української літератури ім. Т. Шевченка АН УРСР Бориса Якубовського, якого було арештовано у 1930 році, а 1937 року розстріляно. Майже всіх наукових працівників шевченківської комісії інституту було репресовано за так званий «український буржуазний націоналізм». Вступну статтю та примітки В. Якубовського пізніше приписано іншим «упорядникам» творів Шевченка. Даючи високу позитивну оцінку шевченкознавцям радянської України в часі, коли більшість з них була репресована, видавництво Ю. Тищенка непрямо висловлювало солідарність із ними. Та все ж протекторатна цензура викреслила із поезій Т. Шевченка буквально усі рядки про німців-колоністів – в поезіях «Єретик», «І мертвим, і живим, і ненародженим...», «Розрита могила», «Великий льох», «Гоголю», «Гайдамаки» та ін. Видавництво Юрія Тищенка було найпопулярнішим видавництвом української еміграції міжвоєнного та воєнного періоду. За порівняно короткий час свого існування воно випустило понад двісті українських книжок. Крім Праги, воно мало свої книгарні в Ужгороді й Перечині. «Поезія» Т. Шевченка була одною з останніх книжок видавництва. У короткій передмові підкреслено, що книга призначена для «широкого читача, щоб задовольнити його художньо-естетичні та національно-громадські потреби». «Реалізуючи наш задум, – заявляє видавництво, – ми виходили з того засновку, що всі досьгодніші методологічні та едиційно-практичні досягнення шевченкознавства мусять бути тою основною базою, на якій єдино можна та необхідно продовжувати дальшу роботу перевидання. Тому то своїм скромним виданням ми не вносимо ніяких новин, не розв'язуємо жодних нових проблем, тільки пробуємо дати посильний підсумок досягнутого шевченкознавством, як в опрацьованні тексту, так і в його впорядкуванні, а ще більше в низці багатьох інших проблем, піднесених кількома науково критичними виданнями української поетичної творчості Т. Шевченка». Твори поета розподілено до одинадцятих розділів за т.зв. «альбомним» принципом. Замість вступної статті подано «Автобіографічний нарис Т. Шевченка» з січня 1860 року та «Автобіографічний лист Т. Шевченка до редактора часопису «Народное Чтеніє» О. О. Оболонського» з лютого 1860 року, тобто з останнього періоду короткого життя поета. А замість післямови – детальну «Хронологічну кан-

³ Детальніше про це див. Мушинка Микола. Протекторатна цензура // «Пороги», № 11/2017, стор. 7

ву: Життя і творчість Т. Шевченка», укладену Володимиром Дорошенком, в якій зазначено всі відомі етапи його біографії від народження по смерть та перевіз його тіла із Петербурга в Україну і його поховання на Чернечій горі біля Канева над Дніпром у травні 1861 року. Жодне із чотирьох книжкових видань творів Т. Шевченка, що вийшли друком у Празі під час Другої світової війни, не можна вважати ні повним, ні критичним. Відповідальність за це, однак, не несуть ні видавці, ні редактори та, мабуть, ані німецькими нацистами насаджена чеська цензура – Відділ преси президії Міністерської ради, який при виданні творів найбільшого українського поета йшлося лише про те, аби «не образити» й «не прогнати» нацистів і не дати їм приводу для репресій. Отже, чеська цензура протекторату не заборонила видання творів Т. Г. Шевченка (хоч могла це зробити), а лише викреслила з них місця, за які могло б зачепитися гестапо або інші німецькі органи. Та чотири празькі видання творів Шевченка дійшли до своїх читачів, і у надзвичайно складній політичній ситуації зіграли важливу роль у справі патріотичного виховання української громадськості.

У лапах «Смершу»

До всіх цих видань так або інакше був причетний Євген Вировий. А якою була його доля? На відміну від переважної більшості українських емігрантів, він не тікав із Праги на Захід перед наступаючою Червоною армією, вірячи, що керівництво Українського фронту визнає його заслуги в розвитку української культури (політично він ніколи не займався). Та коли 17 травня 1945 року (через десять днів після «визволення» Праги) «Смерш» прийшли арештувати його, він покінчив життя самогубством, вискочивши з третього поверху своєї празької квартири на брук перед машину («чорного ворона»), якою мали його відвезти в тюрму. «Смершівці» зробили ґрунтовний обшук його квартири, однак у підвал не заглянули. А там я наприкінці 60-х років ХХ століття знайшов справжній скарби української літератури (Є. Вировий, крім іншого, був прекрасним бібліофілом), між ними і чотири вище розглянуті празькі видання творів Шевченка у воєнний період та ґрунтовну документацію до першого з них. Документацію, що охоплювала примірник «Кобзаря», підготовлений до друку з позначками протекторатної цензури, листування видавництва з цензурою та друкарнями, кошториси, рахунки тощо, я ще 1998 року передав Музееві Т. Г. Шевченка в Києві, щоб ними змогли користатися дослідники творчості Шевченка. Досі я у пресі не зустрівся з використанням або хоча би цитуванням цих матеріалів. На превеликий жаль, ці важливі шевченкознавчі праці оминає і сучасне шевченкознавство. А всі вони заслуговують на

те, щоб їх не лише згадати «незлим тихим словом», але щоб їх і перевидати як важливий документ боротьби української еміграції за визволення України.

«Снять запрет»

Чорним днем для МВБУ став 14 лютий 1945 року. Вполудне в той день одна з американських бомб при бомбардуванні Праги упала в безпосередній близькості музею і повністю його зруйнувала. На щастя, будинок не загорівся, і основна частина його фондів, в їх числі весь Шевченківський відділ – уцілила. Працівники музею та члени Товариства «Музею визвольної боротьби України» разом з учнями Ржевніцької української гімназії та студентами українських вузів у Празі їх перевезли у підвальні приміщення Національної бібліотеки («Клементинум»), Архів Міністерства внутрішніх справ та інші тимчасові приміщення в Празі.

У березні 1945 року у зв'язку з наближенням до Праги радянських військ, Товариство «МВБУ» на своїх загальних зборах змінило назву на «Український музей». Друга катастрофа для музею прийшла у травні 1945 року, коли органи контррозвідки Червоної армії «Смерш» («Смерть шпіонам») реквізували матеріали музею, що знаходилися у підвальних приміщеннях «Клементинума» як військову контрибуцію, відібравши у власників ключі від цих приміщень і опечатавши їхні двері спеціальними ярликами.

Всі спроби тодішнього директора музею Симона Наріжного добитися у новій чеській владі зняття заборони виявилися марними. У глибокому відчаї він 6 серпня 1945 року написав листа... Сталіну. Мовляв, матеріали Українського музею не були майном противників Радянського Союзу, але його союзників – американців та англійців, які від 1930 року до року 1939 повністю фінансували його діяльність.

В смислі міжнародного права це була правда, бо головними меценатами МВБУ в Празі від 1930 по 1939 рік були: Г. Каленник Лисюк із США та Яків Макогін із Великобританії. Вони дали найбільші суми для купівлі будинку МВБУ. «Майно союзника не може підлягати реквізиції», – писав С. Наріжний. Головнокомандуючий військами Червоної армії генералісимус Й. Сталін, намагаючись утримувати добрі зв'язки із союзниками, дав наказ своїм підлеглим у Празі «Снять запрет из фондов Украинского музея». Отже, Український музей від 1946 року продовжував свою діяльність⁴.

«Долютнева» шевченкіана

В 1946-1948 роках його управа видала три публікації, з них дві були присвячені каталогізації шевченкіани. Першою публікацією був «Список зібраних у музей тво-

рів Т. Шевченка та їх перекладів іншими мовами». Його було розіслано в наукові установи та бібліотеки України, Чехословаччини, та українськими організаціями в західних країнах – у США, Канаді, Німеччині, Франції, Великобританії – як підтвердження факту, що МВБ України живе і працює під зміненою назвою.

Другий каталог, виданий у березні 1948 року (за кілька днів перед офіційним закриттям музею), був останньою публікацією МВБУ. У списку подано бібліографічні дані про 321 публікацію. Переважають праці видані в Києві, Львові, Москві, Одесі, Празі, Варшаві, Кракові та Ужгороді – від середини XIX століття по 1947 рік – понад сотні авторів.

Нові комуністичні органи Чехословаччини, що прийшли до влади наслідком путчу в лютому 1948 року, вже через два тижні, намагаючись утримувати добрі зв'язки із СРСР, в березні того ж 1948 року офіційно ліквідували музей як «українську антирадянську буржуазно-націоналістичну установу», і всі його матеріали великодушню передали радянським органам. Ті того ж місяця першу партію матеріалів музею (понад п'ятнадцять тонн) вночі відвезли на шістьох вантажних машинах марки «Татра» невідомо куди. Голову товариства музею Корнелія Заклинського, який по-смів поскаржитися на незаконне свавілля чехословацьких та радянських органів в ЮНЕСКО, на шість місяців запроторили у психіатричну лікарню в Богницях біля Праги, а директора музею Симона Наріжного (який мав т.зв. «нансенівський паспорт» разом з сім'єю був під захистом міжнародної організації «ІРА») видворили з Чехословаччини. Останніх десять тонн матеріалів Українського музею було вивезено в Радянський Союз 1958 року. Між вивезеними матеріалами був і Шевченківський відділ.

Шевченко у Словаччині

У Словаччині перші видання творів Т. Шевченка і праць про нього з'явилися лише після Другої світової війни, хоч окремі вірші поета та статті про нього друкувалися в періодичній пресі Пряшівщини і раніше. Першою книжкою про життя і творчість Кобзаря, виданою у Пряшеві, була монографія Миколи Неврлого «Безсмертний Шевченко», пізніше видана і словацькою мовою, а першим книжковим твором Шевченка була його історична поема «Гайдамаки». У 1956 році Культурний союз українських трудящих у Пряшеві в едіції «На допомогу агітаторам та функціонерам КСУТ» видав дипломну роботу студента Ужгородського університету Івана Долгоша «Т. Г. Шевченко і Закарпаття». До шевченківської тематики звертали майже всі українські письменники Словаччини. До словацького читача твори Шевченка дійшли, головним чином, посередництвом двох томів перекладів Юліуса Кокавця – «Dumy toje»

(1959) та «Struny srdca» (1962). Найвизначнішою працею на ділянці шевченкознавства є досі не перевершена монографія М. Мольнара «Тарас Шевченко у чехів та словаків» (Пряшів, 1961). На ділянці об'єднаної шевченкіани на Пряшівщині найбільшу лепту вніс художник Степан Гапак – автор кількох портретів Т. Шевченка та ілюстрацій до його творів. Найвизначнішим є його скульптурний портрет Шевченка в гіпсі з 1951 року. У Пряшеві відбулися й три міжнародні конференції, присвячені ювілеям Т. Г. Шевченка, матеріали яких з'явилися (або з'являться) окремими збірниками. На конференції «Т. Г. Шевченко та проблеми міжслов'янських літературних зв'язків», присвяченій 150-літтю з дня народження поета, влаштованій в березні 1964 року, прозвучало дванадцять доповідей. Була між ними і доповідь Івана Дзюби «Шевченко і Петефі», виголошена в його неприсутності. У березні 1991 року Союз русинів-українців Чехо-Словаччини влаштував наукову конференцію до 175-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка під назвою «Тарас Шевченко і наша сучасність». На ній були виголошені 22 доповіді науковців Словаччини, Чехії та України.

200-ліття з дня народження Т. Г. Шевченка українці Словаччини привітали науковою конференцією «Тарас Шевченко і Пряшівщина» (Пряшів, 14 березня 2014 р.), на якій прозвучало дев'ятнадцять доповідей. Частина з них (Івана Дзюби, Миколи Жулинського, Наталії Ребрик, Григорія Клочека, Миколи Неврлого та Миколи Мушинки) була опублікована в ювілейному випуску журналу «Дукля» (2014, № 1), повністю присвяченому 200-літтю Т. Г. Шевченка (редактор Іван Яцканін). Інші там публікувалися протягом року. Складовою частиною конференції була урочиста академія з участю кращих українських ансамблів Словаччини (хор «Карпати» з Кошиць, танцювальний колектив «Карпатянин» з Пряшева та співацько-драматичний гурт «Сердечко» при З'єднаній школі Т. Шевченка у Пряшеві), індивідуальних співаків та читців-декламаторів.

Виставка Шевченкіани Миколи Мушинки під час святкування 200-ліття з дня народження Т. Шевченка, Пряшів, 2014 рік.

⁴ Докладніше див. цикл публікацій: Мушинка Микола. Святиня української еміграції (до 80-ліття заснування Музею визвольної боротьби України в Празі) // «Пороги». Прага. – №№ 1-6, 2005.

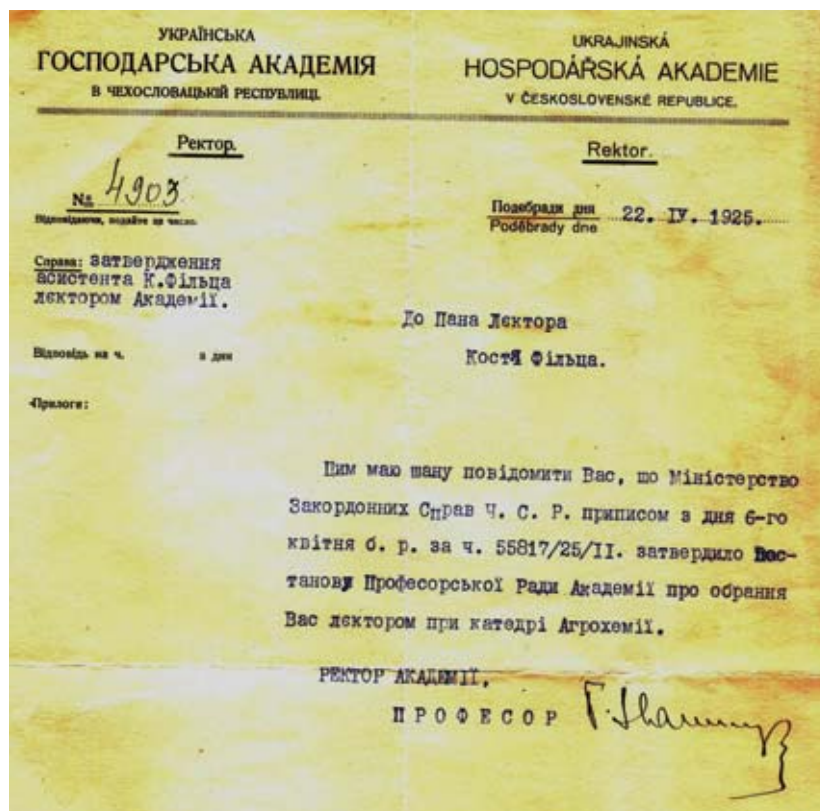
РЯТІВНІ ПОДЕБРАДИ

Нове в історії діяльності чехословацької Української Господарської Академії 1922–1935 років

Підготував: Олег ПАВЛІВ¹

Обкладинка Записок Української Господарської Академії в Подебрадах, 1927 р. (приватна бібліотека О. Павліва).

Документ Української Господарської Академії в Подебрадах з підписом ректора Бориса Іваницького, 1925 р. (архів Мгр. Олега Павліва).

Українська діаспора в Чеській Республіці має багатогранну історію діяльності, особливо в часи міжвоєнної Чехословаччини 1918–1939 років, та часи протекторату 1939–1945 років. Тут слід віддати належне діяльності Української Господарської Академії в Подебрадах, історія якої все ще не є вичерпною. Постійно знаходяться все нові і нові історичні матеріали до її діяльності.

¹ Автор є власником Приватної бібліотеки ім. Григорія Сковороди та особистого архіву.

Взимку 2018-го року мені випадково вдалося придбати в пересічному антикваріаті провінційного чеського містечка Пардубіце раніше нікому не відомі оригінали документів УГА в Подебрадах. Вони стали причиною моїх подальших студій історії УГА в Подебрадах, чим я розпочав займатися ще в 2015-му році, співпрацюючи з Національним архівом Чеської Республіки в справі розсекречення матеріалів і документів діяльності УВО та ОУН в міжвоєнній та воєн-

ній Чехословаччині. Їхня історія тісно пов'язана з історією діяльності УГА в Подебрадах.

УГА та чехословацькі органи влади

Я радий співпраці у цій царині із багатьма людьми. Скажімо, науковець Юрій Цвіркун із Києва, який досліджує життя й діяльність проректора УГА в Подебрадах Луки Бича, протягом 2015-17-х років віднайшов матеріали до його теми у моїй приватній бібліотеці й у фондах празької Слов'янської бібліотеки. Поважаю діяльність громадського

Врятований УГА в Подєбрадах від депортації до Польщі уродженець Долинщини та член УВО Григорій Янцур (Національний архів Чеської Республіки)

діяча Богдана Райчинця, який, спільно зі своїм батьком і рівно ж головою УІЧР Віктором Райчинцем, займається збереженням українських могил в Чеській Республіці, серед яких теж колумбарій УГА в Подєбрадах.

УГА в Подєбрадах була заснована в 1922-му році, і припинила своє існування в 1935-му. Своім виникненням завдячує Українському громадському комітету у Празі при фінансовій допомозі Міністерства закордонних справ Чехословаччини. Зберігся документ, в якому ректор УГА в Подєбрадах Борис Іваницький, призначаючи в 1925-му році лектором Костя Фільцина, підтверджує, що МЗС Чехословаччини згідне із його рішенням прийняти на посаду асистента Костя Фільцина, що свідчить про дійсний вплив уряду Чехословаччини на внутрішній розпорядок в стінах УГА в Подєбрадах. Причому саме тут виникають розбіжності, оскільки, згідно моїх досліджень фондів та колекцій Національного архіву Чеської Республіки, відносини між УГА в Подєбрадах та МЗС Чехословаччини були навзаєм паритетними. Відносини української діаспори з урядом Чехословаччини тоді взагалі були напрочуд рідкісними.

Відносини із Польщею

За результатами моїх досліджень фондів та колекцій Національного архіву Чеської Республіки у 2015-18 роках, польський уряд диктатора Пілсудського тісно співпрацював з урядом Чехословаччини в справі вилучення та передання українських членів УВО та ОУН до концентраційних таборів у Польщі². Але в Національному архіві Чеської Республіки збереглася детально описана МЗС Чехословаччини історія підривної антипольської діяльності члена УВО Григорія Янцура, який, щоб не потрапити в польський концентраційний табір дорогою через Словаччину, намагався втекти до

Чехії та знайти там прихисток в УГА в Подєбрадах. Та в Словаччині його ввіймала чехословацька поліція і хотіла депортувати назад в Польщу. Дізнавшись про це, представник УГА в Подєбрадах Василь Фришчин терміново вийхав в словацьке місто Кошице, де перебував ув'язнений Григорій Янцур, щоб врятувати його від польських концтаборів. Ось якими були слова Василя Фришина у звітності МЗС Чехословаччини: «з-за патріотизму Григорія Янцура до України, я, як його земляк, радо прихистив Янцура в якості прислуги в УГА в Подєбрадах, задля того, щоб його не депортували до Польщі...» Таким чином УГА в Подєбрадах, окрім своєї наукової діяльності, теж рятувала від польських концтаборів борців за волю і соборність України, і на все це МЗС Чехословаччини, хоч і маючи таємний договір з польським урядом про депортацію українських націоналістів, «закривала очі», будучи лояльною не тільки до наукової, але й до політичної діяльності подєбрарських українців.

До Карпатської України у 1939 році

В книзі «Українська Господарська Академія в Ч. С. Р. і Український Технічно-Господарський інститут» (Нью-Йорк, 1972 рік) згадується: «над піднесенням економічного рівня, культури, національної свідомости селянства Закарпаття та Пряшівщини працювало 118 абсолювентів УГА. На тих землях вони вложили надзвичайно велику працю, головню в галузі народного шкільництва. Під час німецької окупації Чехо-Словаччини, Закарпаття намагалося створити власну державу, і поважне число абсолювентів УГА зі зброєю в руках захищали ті землі від напасника, мадярського сусіда, і деякі з них поклали своє життя за волю Карпатської України...». І це свідчить про те, що УГА в Подєбрадах випустила не тільки високоосвічених вчених, але й високоідейних патріотів України. В книзі «Українська Господарська Академія в Ч. С. Р.» (Нью-Йорк, 1959 р.) також вдалося віднайти фотографію колумбарію УГА в Подєбрадах 1933-го року, що дає певну інформацію УІЧР в контексті збереження нею українських могил в Чеській Республіці. Помістити тут усі зібрані у моїй бібліотеці матеріали та документи на дану тему неможливо, тому звертаюся з проханням до всіх, у кого є цікаві пропозиції, додаткові запитання чи уточнення щодо історії УГА в Подєбрадах, прошу звертатися на мій e-mail: oleg.pavliv91@gmail.com.

Джерела та література:

1. Архів МІР. Олега Павліва. – Ф. 33. – Т. 1. – Арк. 1-2.
2. Павлів Олег / З історії діяльності УВО

- в Празі, львівський мілітарний альманах «Цитаделя». – № 14, 2017. – С. 49-54.
3. Українська Господарська Академія. Товариство Прихильників Української Господарської Академії, накладом Української Господарської Академії. – Прага, Подєбради, 1931. – 40 с.
 4. Українська Господарська Академія. Товариство Прихильників Української Господарської Академії. – Прага. 1932. – видання друге, 40 с.
 5. Українська Господарська Академія в Ч. С. Р.: 1922-1935. – Том I.: Українська Висока Політехнічна Школа на Чужині; Видано Абсолювентами Української Господарської Академії та Українського Технічно-Господарського Інституту. – Нью-Йорк, 1959. – 247 с.
 6. Українська Господарська Академія в Ч. С. Р. (Подєбради, 1922-1935) і Український Технічно-Господарський Інститут (Подєбради – Регенсбург – Мюнхен, 1932-1972): В 50-ліття заснування УГА і 40-ліття УТГІ. – Видання абсолювентів Української Господарської Академії і Українського Технічно-Господарського Інституту. – Нью-Йорк, 1972. – 38 с.
 7. Українська Господарська Академія в Ч. С. Р.: Український Громадський Комітет в Ч. С. Р., – Прага, 1923. – 63 с.
 8. Українська Господарська Академія в Чехословацькій Республіці. – Подєбради, 1928. – 64 с.

Колумбарій Української Господарської Академії в Подєбрадах, 1933 р.

² Окрема ґрунтова науково-дослідна стаття про це була опублікована автором в 14-му номері львівського мілітарного альманаху «Цитаделя» в 2017-му році, див. <http://astrolabium.com.ua/citadel/>.

Першим побачив невидиме проміння

Дещо про пражського експериментатора Івана Пулюя

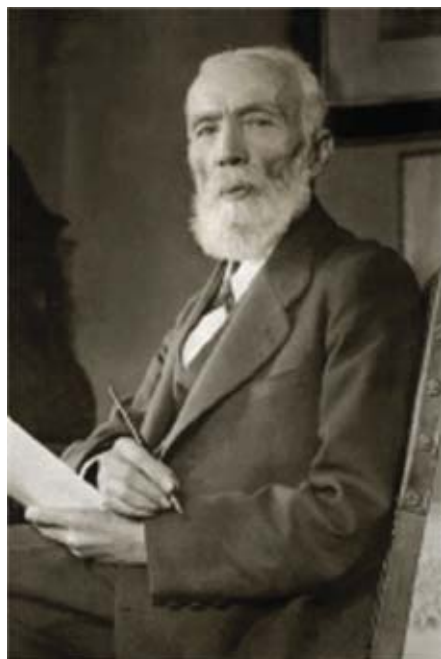
ТЕКСТ: Лев ПАВЛЮХ

Другого лютого цього року минуло 173 роки, коли в родині священика в Гримайлові біля Скалату на Тернопільщині народився великий син нашого народу Іван Пулюй. Подібно як інший наш визначний вчений Іван Горбачевський – теж уродженець Тернопільщини, теж з родини священика – збагатив світову науку, працюючи переважно поза межами рідного краю, головним чином на теренах австро-угорської монархії, передусім у Празі.

Спочатку Пулюй закінчив теологічний (1869), опісля філософський (1872) факультет Віденського університету. Там в академічному році 1872-1873 був головою українського академічного товариства «Січ».

Шлях до Праги

У роках 1874-1875 читав математику і фізику в австро-угорській Воєнній академії мореплавства в хорватському містечку Рієка (по-італійськи називався цей порт Фіюме). Протягом року 1876 доповнював освіту в університеті у Страсбурзі, де отримав титул доктора філософії. Потім, в 1877-1883 роках, спочатку був асистентом, а пізніше – доцентом експериментальної фізики у Віденському університеті. У 1883 році отримав покликання на професуру до

Іван Пулюй під час роботи у Празі

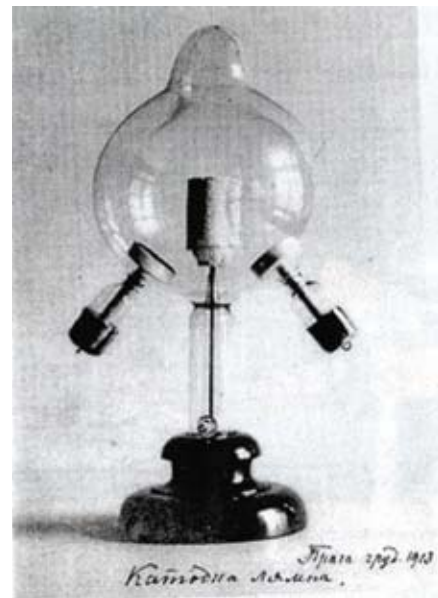
Праги. Тут завідував кафедрою фізики, а потім – щойно заснованою кафедрою електротехніки німецькомовної частини колишнього Королівського політехнічного інституту (розділеного у 1897 році на німецьку і чеську галузі). В академічному році 1888-1889 обрано Пулюя ректором цієї школи. Професором експериментальної фізики Пулюй був в Празі аж до 1916 року, це значить – 33 роки! Наукові надбання Пулюя стосуються передусім електричних розрядів в газах, молекулярної фізики та електротехніки змінних струмів.

Винахідник

Його найважливішими дослідженнями були оригінальні експерименти в галузі катодного випромінювання. Очевидець описує діяльність професора Пулюя з великою пошаною так: «Не диво, що такий пильний і уважливий експериментатор, яким був Пулюй, спостеріг невидиме проміння, яке по ударі катодних променів на скісно поставлену дощину, покриту плівкою сульфідів важких металів, викликало на екрані флуоресценцію. Цю апаратуру називали лампою Пулюя». А далі очевидець додає: «І кожного разу, коли пізніше в 1895 році була опублікована праця Рентгена, повторювався у лабораторії експеримент, при котрому лампа Пулюя, прикрита чорним картоном, викликала на екрані флуоресценцію. А професор при такій нагоді завжди стереотипно додавав: «А моя жінка все мені казала: «Іване, публікуй це!» Отже, на основі таких фактів можна підтвердити, що хоча Пулюй не був офіційно визнаний винахідником променів X (сьогодні загальновідомих рентгенівських променів), то, безсумнівно, був першим їх спостерігачем! Треба додати, що Пулюй був теж винахідником різних інших приладів. Його апаратура для встановлення механічного еквіваленту тепла була нагороджена на всесвітній виставі у Парижі в 1878 році. Винайшов електричний телетермометр та електричні запобіжники, метод карбонізування вуглевих волокон до ламп розжарювання тощо.

Гуманітарій та поліглот

Свої наукові та популярно-наукові праці публікував професор Пулюй українською, німецькою та англійською мовами. Крім цього, був він добрим знавцем стародавніх мов: у співробітництві з Паньком Кулішем та Іваном Нечуєм-

Катодна лампа Івана Пулюя з його підписом.

Левицьким переклав з давньоєврейської мови «Псалтир», а з давньогрецької «Євангеліє», які увійшли в українську Біблію при видавництві Британського біблійного товариства (1903). Він також підготував народною мовою до друку у Відні наш молитовник (1871). Професор Іван Пулюй помер у Празі сто років тому – 31 січня 1918 року. Його меморіальна дошка з написом українською та чеською мовами прикріплена на стіні старого будинку з початку XX століття, який розташований на вулиці Преслова 15/1268, що у пражському районі Сміхов.

Один із перших знімків Пулюя, на якому зображено руку його доньки Наталі, 1895 рік.

РЕНТГЕН ЧИ ПУЛЮЙ?

Вчений мріяв про свободу України, але не міг працювати вдома

ТЕКСТ: Оксана ОСТАПЕНКО

Упродовж десятиліть це ім'я в Україні було в забутті. Понад двадцять років наукову спадщину Пулюя досліджує віце-президент Українського фізичного товариства, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, доктор фізико-математичних наук, професор Василь Шендеровський.

Василю Андрійовичу, дехто з науковців вважає, що популярність Івана Пулюя роздувають штучно. Мовляв, Рентген першим опублікував повідомлення про відкриття, отже, йому і належить першість. Що ви на це скажете?

Вважати Рентгена одноосібним відкривачем X-променів — це помилка. Про Рентгена ми знаємо зі шкільних підручників. Але насправді проблемою дослідження катодних променів наприкінці XIX століття займалися дуже багато вчених. На 100 відсотків можна сказати, що винахідником цього невидимого проміння є Іван Пулюй. Він ще за 14 років до відкриття 1895 року Рентгеном X-променів сконструював і запатентував свою лампу, яка давала можливість просвічувати предмети. Якби Рентген не мав лампи Пулюя, то не міг би здійснити своє відкриття, оскільки саме лампа, сконструйована Пулюєм і відома під його іменем, продукувала ці промені. Рентген і Пулюй працювали у Страсбурзі в одному кабінеті, і Пулюй подарував Рентгену свої трубки. Іван Пулюй дав повне пояснення природи X-променів, і те пояснення, яке давав Рентген, є неправильним. Три повідомлення Рентгена у пресі були просто повідомленнями, а не науковими обґрунтуваннями.

І коли Пулюй у своєму листі запитував Рентгена, чи він користувався його лампами, Рентген на цього листа не відповів. Пулюй навіть вигукнув, коли почув про відкриття Рентгена: «Мої лампи, мої лампи!». Саме Пулюй сконструював і запатентував лампу, на якій було зроблено відкриття. Він дав правильне пояснення природи X-променів, натомість Рентген цього не зробив. Журналіст того часу Ервін Кіш писав: «Пулюй теж дійшов до цих променів і двадцять років робив із ними досліди, без того, щоб з ними виступити публічно. Під час демонстрації лампи Пулюя ми переконалися в чистоті фотознімків. Натомість фотознімки, зроблені Рентгеном, є неясні й для точного установлення діагнозу в медицині, спеціально для хірургії, не мають великого значення. На дослідницьку роботу професора Рентгена дивилися

скептично». Іван Пулюй був добре знайомий з Альбертом Ейнштейном. І Ейнштейн сказав йому: «Ви маєте пишатися, що причетні до епохального відкриття. Але яка сила за вами стоїть, яка держава? А за Рентгеном — цілий світ». Чому Рентген увійшов у нашу наукову літературу?

Це значною мірою заслуга радянського фізика-академіка Абрама Йоффе — учня Рентгена. Саме Йоффе назвав промені «рентгенівськими», хоча в усьому світі їх називають X-променями.

Тобто Ви вважаєте, що Іван Пулюй справді є співавтором відкриття X-променів. Однак про нього дуже довго не було нічого відомо. Чому?

Про Пулюя ми почали говорити і писати з 1995 року. Тому що за радянських часів робили все, щоб вилучити з підручників згадку про українських учених, які були причетні до видатних винаходів, але виїхали з України. Це була радянська політика замовчування видатних вихідців з України.

А чи був шанс в Івана Пулюя працювати в Україні?

Іван Пулюй мав намір стати викладачем у Львові або в Києві. Однак йому як «неблагонадійному» царська поліція Росії не дала згоди на роботу в Києві. До списку «неблагонадійних» Пулюй був занесений за науково-популярну працю «Про нерухомі зірки і планети». Ця праця була кваліфікована як така, що спрямована проти російської монархії. Іван Пулюй був великим патріотом, і через це в Радянській Україні намагалися викреслити всі згадки про нього. Наведу приклад: у першому виданні Української Радянської Енциклопедії була невеличка стаття про Пулюя, а в другому виданні про нього вже не згадується.

Про учених, які працювали в США чи в Європі, намагалися всю інформацію знищити. А тих, які залишалися працювати в Україні, піддавали репресіям, розстрілювали. Якби Пулюй працював у радянській Україні, його чекала б така сама доля. Пулюй написав працю, яка називається «Україна і її міжнародне політичне значення». Він проаналізував, що собою становить Україна в Європі і світі, і зробив висновки, що всі війни в Європі точилися за Україну. Цю працю повинні знати сучасні політики.

Батьки Івана Пулюя хотіли, щоб він став священником, але він обрав науковий шлях. Це стало причиною його розриву з батьками?

У 1856 році батьки віддали Пулюя до класичної гімназії в Тернополі. Він закінчив її з відзнакою і вступив на теологічний факультет Віденського університету. Водночас як вільний слухач він відвідував природничий факультет, де слухав лекції з фізики, математики та астрономії. Теологічний факультет закінчив із відзнакою 1869 року, але на священника не висвятився. Батьки були розчарованими, але не могли вплинути на рішення сина продовжувати наукову кар'єру. 1869 року Іван Пулюй записався на фізико-математичну кафедру філософського факультету. 1873 року закінчив університет і почав працювати в ньому асистентом експериментальної фізики.

Наскільки відомо, Іван Пулюй активно займався громадською діяльністю на користь України?

Будучи професором Німецької політехніки у Празі, 1884 року Іван Пулюй організує товариство «Українська громада». Головною метою цієї організації була консолідація українців в єдину політичну націю. В розумінні Пулюя питання національної освіти і культури могло бути розв'язане лише за умови політичної свободи українського народу, лише за умови незалежності Української держави. Саме Пулюй найглибше розумів політику польських і російських кіл, які проводили шовіністичну антиукраїнську пропаганду. Це спонукало до дій, спрямованих на відкриття Українського університету у Львові. Професор Пулюй писав: «Потреба заложення руського університету тим наглішша, бо у Східній Галичині є чотири руські гімназії, отже, і громада руських абітурієнтів росте, котрі, не знавши польської мови, мусять тепер у Львівському університеті слухати викладів на польській мові і в тій мові робити іспити». Своє політичне бачення Пулюй сформулював так: «Визволення з-під Росії вільна Україна, де не повинно бути жодного пригнобленого і жодного гнобителя, де український нарід після довголітнього рабства вестиме нарешті вільне у всіх напрямках національне життя». Учений також звертає увагу на те, що «в Європі не буде миру до того часу, поки Московщина продовжує володіти Україною та її природними багатствами. Вільна Україна означає бастион, безпеку середньоевропейських держав, тому її визволення лежить не лише в інтересах цих держав, але і цілої Європи».

Свідчення з донецької тортурні

Розмова із Ігорем Козловським, заручником проросійських терористів

Т. ЗВ. «ДНР»

ТЕКСТ: Томаш ВЛАХ¹

Ігор Козловський.

«Вони натягли мені мішок на голову і запитали: Вас ще не мучили? Тепер будуть», – згадує український теолог Ігор Козловський перебіг допитів у підвалі таємної служби донецьких сепаратистів. Його звільненню сприяв і президент Чеської Республіки Мілош Земан.

Ім'я Ігоря Козловського у Чехії було майже невідоме – до 23 листопада минулого року, коли про нього згадав Мілош Земан під час зустрічі із президентом Росії Владіміром Путіним. Відомий академік жив у Донецьку та намагався активно запобігти захопленню влади сепаратистами. На відміну від інших активістів, на захопленій території він залишився і надалі, зокрема, через необхідність піклування за дорослим сином-інвалідом. У січні 2016 року, утім, Козловський був заарештований і згодом «засуджений» «військовим трибуналом» на два роки і вісім місяців в'язниці за звинуваченням у приховуванні бойових гранат, які у нього знайшли під час домашнього обшуку, проведеного за його відсутності. Він каже, що це все було сконструйоване звинувачення, яке зазвичай використовується проти «незручних» людей.

Козловський був одним із найвідоміших заручників у конфлікті на Сході України. За його звільнення виступав і Папа Франциск і американська дипломатія. Мілош Земан вже у серпні 2016 року вислухав прохання українських активістів, які до нього

звернулися, оскільки завдяки своїм заявам на території сепаратистських республік став шанованою людиною. Він написав листа Олександрю Захарченку, лідеру Донецької Народної Республіки (ДНР), листа його адміністрації передав кур'єр із Чехії. Ніхто на листа не відповідав, але «повстанці» кілька разів перевіряли його автентичність. Про Козловського потім Земан говорив під час зустрічі із Путіним восени минулого року, а вже через місяць, 27 грудня, Козловський дійсно був звільнений у рамках обміну полоненими. Після звільнення Ви стали українською знаменитістю, щодня відвідуєте телевізійні дебати. Чи запитують журналісти Вас про Мілоша Земана та його діяльність щодо Вашого звільнення?

Так, вони запитують, і навіть дуже часто. Про те, що він взяв участь у моєму звільненні, знають дуже добре. На те, що він зробив, забракло волі багатьом європейським політикам. Він безпосередньо звернувся до Путіна, писав листи, і я йому за це вдячний. Політик може мати різні погляди, але в таких ситуаціях дуже важливо залишатися людьми. І це те, що я завжди кажу журналістам. Я вдячний чеському народу за те, що заступився за мене, і йому не байдуже до того, що відбувається у нас. Ви самі пройшли через тоталітаризм і репресії, і розумієте, що така практика не належить до двадцять першого століття.

Мілош Земан у вашій країні не належить до улюблених політиків. Гостру незгоду викликала його заява в Раді Європи, в якій анексію Криму називав «справу закінченою», і ківському уряду порадив домовитися з Москвою про компенсацію. Хіба це не парадокс?

Кожен має якийсь погляд на світ, і у Земана ці погляди є проросійськими. Погано, коли ці погляди прориваються у політику, і від цього виникають конфлікти. Але той факт, що він відмовився від цих забобнів і зайняв чисто людську точку зору, робить йому велику честь. Видно, що він – людина з певним життєвим досвідом і мудрістю, що виходить за межі політичних поглядів.

Що Ви думаєте про заяви Земана про Крим?

Щоб Ви могли сказати щось подібне, маєте бути в образі. Ось чому подібні твердження є образливими для нас і для всього світу. Ця проблема має світовий розмір. Вона порушує давній світовий порядок і може призвести до наступного етапу «холодної війни». Тому кожен європейський політик і лідер повинні ретельно подумати про те, що вони казатимуть. Я б на його місці вибачився перед українським народом, тому що цей народ пограбували, і трохи б свою думку переформулював.

Давайте поговоримо про вашу історію. Як вони заарештували вас?

Дотепер ці спогади страшні. У той час я вже відчував, що щось не так. Вранці я прочитав, що хтось вночі підірвав міну біля пам'ятника Леніна неподалік моєї квартири. Вранці я нагодував сина, поклав його в ліжко і вийшов на вулицю у справах. Біля входу на мене вже чекали співробітники МГБ («міністерство державної безпеки» так званої «днр», прим. ред), озброєні автоматами. Вони вимагали, щоб я поїхав з ними за коротку бесіду. Я відповів, що у мене вдома – хворий син, і я повинен повернутися вчасно. Вони сказали, що це займе не більше двадцяти хвилин. Ми приїхали туди, але ніхто мною не цікавився аж до вечора, коли я почав протестувати, що мені потрібно йти додому. Тоді вони повели мене в підвал. І з цього моменту почався новий етап мого життя.

Що було далі? І далі вас ніхто не помічав?

Я не знав, що відбувається, і це почало турбувати також і мою родину, яка не мала жодної новини про мене. Через кілька днів вони натягли мішок мені на голову і запитали: «Вас ще не мучили?» Я на це й відповів: «Ні». І сказали відповіді: «тепер будуть». Це тривало кілька годин. Потім вони дали дві гранати і запитали: «Що це таке?» Я відповів: «Якісь циліндричні предмети». А вони: «Це гранати, які ми знайшли у вас. Зізнайтеся». Я зізнаватися

¹ Vlach Tomáš. Svědectví z doněcké mučirny // ě. Týden. Praha – 29.1.2018, str. 58. Svět. přístup: https://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/svedectvi-z-donecke-mucirny-zpoved-politického-vezne_465207.html

відмовився, і це зайняло багато годин.

Чи вже зазвучало там якесь звинувачення?

Ні, нічого взагалі. Спочатку вони просто мучили й били мене. Давали мої статті на експертизу на екстремізм, відібрали домашні комп'ютери, абсолютно все, але не знайшли нічого, до чого могли б причепитися. Потім вони звинувачували мене у шпигунстві на підставі того, що їздив із лекціями до США. Казали: «Ви – замаскований американський шпигун!». Як за Сталіна. Врешті-решт, у них залишилися тільки ті гранати, які дали мені в руки, коли мучили мене з мішком на голові. Отримали відбитки пальців, і вони виявилися доказом у суді. Звичайно, я не мав ніяких гранат, вони використовують цей трюк з багатьма людьми, яких хочуть «закрити», але не можуть нічого їм довести. Тож додому їм підкладуть гранати. Напівжартома кажуть, що МГБ з цією метою використовує ті ж самі гранати...

Чи був у вас слідчий, прокурор чи адвокат, як це зазвичай буває під час розслідування?

У перший місяць не було пред'явлено ніякого обвинувачення. Навіть спочатку сказали: Ви – частина обмінного фонду. Вони хотіли обміняти мене на якусь свою високопоставлену людину, і моя дружина вже передала була особисті дані в Україну, щоб це все могло відбутися. Потім це питання раптово закрилося, це могло бути приблизно через місяць після арешту. Вони назвали слідчого, який просто переписав те, що було сказано під час попередніх допитів. Тоді довго нічого не відбувалося, вони не знали, що робити зі мною. Зрештою, почався процес, і в травні 2017 року мене засудили. Я міг мати адвоката, але з огляду на спосіб проведення процесу, будь-який захист був би все одно марним.

У яких умовах Вас тримали?

Про щось подібне до умов життя в підвалі будівлі МГБ взагалі не можна говорити. Там спати можна практично тільки на підлозі, або скручено на лавці. Особливо після тортур дуже важко, не можете ані лежати, ані ходити, ані сидіти. Двічі на день, завжди о 8 годині ранку та ввечері, вони виводять до туалету. В інший час природну потребу справляти хіба що у різні пластикові пляшки можна було. Раз на день давали їсти, митися не було де. Одяг я покладав під голову, а якась хороша людина позичила мені свій власний одяг, щоб я міг прикритися, бо було дуже холодно. Так ми там пробули майже місяць, ніж нас – усіх політичних – відвезли до ізолятора тимчасового утримання, де нас розмістили у камерах, які використовувались за часів СРСР для засуджених до смерті. Вони були жаливо маленькі, щось на зразок тюрми у тюрмі.

Вони називали вас «політичними»?

Не те, щоб вони так висловлювалися в за-

собах масової інформації, але казали так між собою.

Скільки «політичних», на Вашу думку, ув'язнено у «ДНР» і у чому вони винні?

Я не можу сказати, що у мене немає точного уявлення. Але, коли я там був ув'язнений, у приміщеннях МГБ перебувало тридцять-сорок осіб. Також є й інші місця, такі як колишній завод «Ізоляція» та «Арт-проект», колишня виставкова зала, яку згодом сепаратисти відібрали, і МГБ створило там концтабір. Існує також багато інших місць, де людей тримають в ізоляції. Причини ув'язнення різні. Є там люди, справді затримані за проукраїнську діяльність, партизани чи військовополонені. Але знайдете серед них зовсім невинних людей, у яких «ДНР» через свою державну безпеку відібрати власність. Тож звинувачує їх в «українському шпигунстві», підсунуть гранати і захоплять будинки, автомобілі, бізнес... Одному із ув'язнених навіть поклали гранату у взуття його дружини. Він каже їм: «Я що, дурний? У мене вдома діти, і я буду тримати небезпечні бойові гранати в чоботях?» Але їм було все одно.

Ви зустрічали у в'язниці людей, які були на боці повстанців?

У в'язниці перебувають майже всі, хто починав бої навесні 2014 року біля Слов'янська з Ігорем Стрелковим (російський військовий ветеран і колишній член ФСБ, який командував донецькими повстанцями від початку боїв до відкликання 14 серпня 2014 року, – прим. ред.). З одного боку, за цим стоять намагання зачистити свідків, а також серед них було багато злочинців і наркоманів, які не підходять сепаратистському режиму в якості зразків для героїства, тож їх просто повернули туди, звідки вони прийшли. Також у в'язниці багато донських козаків, але з цілком інших причин.

Козаки? Вони ж у цій війні належали до найбільших фанатиків з боку сепаратистів. Ви й сам наприкінці 80-х років заснували козацький рух у Донецьку. Як це все поясните?

Те, що засновували ми, було українське козацтво. Ми хотіли знати наше коріння та відновити забуті традиції. Ті, хто з'явився в 2014 році, просто одягнулися у козацьку форму і проголосили себе донськими козаками. З багатьма з них я зустрівся потім у в'язниці, навіть самі сепаратисти не могли терпіти їхні дії – вбивства, пограбування, мародерство та подібні речі. Коли я почав випитувати, ким вони були насправді, виявилось, що раніше вони входили до різних місцевих банд. Ситуацію вони використали лише для власних цілей.

Як виглядав суд?

Це був військовий трибунал, трійка, як у сталінські часи. Хоча й було сказано, що я дбаю про сина, маю заслуги і так далі, але нічого такого не враховувалося. Вирок був написаний заздалегідь «зверху», а суд був лише у ролі статистів. Таким самим способом були засуджені всі по-

літичні в'язні, навіть ті, яким вже раніше винесли вирок звичайні суди.

Потім Ви переїхали в іншу в'язницю?

Перевезли мене до тюремної колонії у Нікітському районі міста Горлівка. Умови там вже були незрівнянно кращі, можете там читати, писати, приймати візити. Персонал там поводить щодо в'язнів набагато краще, це прості люди, які не мають де інде працювати, то просто наглядають у в'язниці. Вони бачать, що ви не злочинець, і навіть поважають вас. До мене ходили за різними порадами. Але ви все ще там під контролем, там є оперативні співробітники, і ви як «політичний» для них – підозрілий. Гігієнічні умови – жахливі, головним чином хронічний дефіцит води, і так погана їжа, що без допомоги ззовні можна надірвати здоров'я. Тюрма, тим більше, знаходиться поблизу лінії зіткнення, обстріли там – звичайна річ, там навіть літали і кулі зі стрілецької зброї, коли десь поблизу йшли бої.

Коли ви дізналися, що будете звільнені і передані українській стороні?

Пізно ввечері 25 грудня до нашої колонії прибув оперативник і лікар. Було очевидно, що щось діється. Наступного ранку мене забрали до Донецька, де зібрали й політв'язнів з інших колоній. А 27 грудня нас вже вивезли на обмін.

Що буде далі з Донбасом? Чи є взагалі якесь прийнятне рішення?

Це дуже важко, бо ситуація вже має фази так званої метастази. Для нас важливо повернути не тільки територію, а й людей. Люди там іноді проукраїнські, іноді нейтральні, але і ті налаштовані абсолютно вороже. Потрібно працювати з їхньою думкою, подавати достовірну інформацію і руйнувати міфи, які їм вселила інша сторона, виграти інформаційну війну, де ми на початку зазнали фіаско. Також це не буде можливим, доки Україна не оволодіє тією частиною кордону з Росією, яку зараз контролюють сепаратисти. Я б порівняв це з лікуванням хворого органу, яке триває роками.

Теолог і професор Ігор Козловський написав або взяв участь у написанні двадцяти книг та шістдесяти наукових статей. Намагався організувати діалог між християнами та мусульманами, отримав медаль Альберта Швейцера в Австрії. Раніше був релігіоністом у Донецькій обласній адміністрації, потім читав лекції в університеті, від 2011 року – на кафедрі філософії Донецького технічного університету. З кінця 1980-х років займався відродженням козацького руху, а з 2001 року – став першим отаманом донецького козацтва. Після звільнення з полону працює у київському Інституті філософії.

Війна нас змінила. Назавжди

Так відкрито, без прикрас та без політики розповідають у Чехії двоє ветеранів війни на Донбасі

ТЕКСТ: Філіп САЙВЕР¹

У одного немає руки, у другого – ноги, але у обох – дуже багато травм на душі. Українські ветерани війни Олег Федорчук та Віталій Легуша три тижні перебували у реабілітаційному курорті «Лазне Даркові» на Остравщині. Власне, їм пощастило потрапити до Чехії.

В Україні тисячі воїнів із подібними пораненнями, але країна не може достатньою мірою допомогти кожному через конфлікт, кінця якому поки що не видно.

Ви обоє втратили кінцівки у війні. Чи маєте так званий фантомний біль, тобто чи відчуваєте ті частини тіла, яких у вас вже немає?

Олег Федорчук: Коли відпочиваю, у мене болять пальці на нозі, яку я втратив. Цікаво, що це трапляється лише тоді, коли маю протез; коли зніму його, болю не відчуваю. Віталій Легуша: Я – колишній музикант, грав, звичайно, аматорськи, любив гітару та акордеон. Правої руки не маю зовсім, а на лівій не маю пальця, але досить часто і буквально фізично відчуваю, як неіснуючими пальцями бринькаю окремими гітарними струнами або натискаю – до, ре, мі і так далі – на клавіші музичної гами акордеону.

Хіба це не важко для психіки? Відчувати, як струнами грають пальці, яких вже немає?

Л.: У мене вже більше двох років немає руки, тож я вже навчився жити з цим. Було неприємно, та ці відчуття інтенсивно з'являлися у мене невдовзі після поранення, і тепер, слава Богу, відступають.

Хто-небудь тут, у Даркові, розмовляє з вами про війну?

Ф.: Ніхто нас нічого не запитував.

Тому і я запитую ось так, бо мене це цікавить. Яка ваша оцінка чеського сприйняття війни в Україні? Моє відчуття таке, що цей конфлікт, навіть якщо він по суті «за рогом», чехам аж небезпечно байдужий...

Ф.: Ми розуміємо це так, що у Чехії є свої проблеми, тож логічно, що їх «якось там Україна» не дуже цікавить. Але ми не хочемо у цій розмові говорити про політику. Я просто хочу сказати, що в Україні на другій стороні не воюють жодні про-російські повстанці, а російська армія. Але давайте підемо від політики далі.

Війна змінила вас психічно? Ви стали іншими людьми?

Ф.: Безумовно, вона торкнулася нас, це не викликає сумнівів. Л.: Відчуваю, що я змінився.

Вибачте, але цього мені недостатньо. Чи можете бути більш конкретними?

Ф.: Після побаченого і випробуваного ми вже не можемо бути тими самими. Уявіть собі ситуацію, коли у вас стріляють, і ви дуже чітко і цілком ясно розумієте рівень небезпеки, однак вам потрібно не зважати на це, а встати і йти вперед. У той момент людина сама в собі має щось зламати. І якщо зламає, то вже це неможливо повернути назад, назавжди у людини залишається слід.

У якому сенсі?

Ф.: Якщо ви встанете посеред поля бою і побіжите вперед проти куль, якщо подаєте цією власною волею страх від можливої смерті або поранення, то потім більш нічого вже не боїтеся. У той же час ви втратите довіру до чогось. Ви

Олег Федорчук у Даркові на Остравщині. Фото Роберта Седміка, «Тиден».

вірите лише тим людям, які пережили те саме, і на решту суспільства ви дивитесь із сильною недовірою. Ви не зможете інакше. Та це недобре для повсякденного життя. Решта суспільства вже не може вас зрозуміти, і ви не можете пояснити... Цим досвідом абсолютно неможливо поділитися.

Віталію, як Ви потрапили на війну? Олег був професійним воїном, його дорога була визначена, а як щодо вас?

Л.: До війни я був на обов'язковій військовій службі в спеціальних підрозділах, так що коли вибухнув конфлікт, з упевненістю знав, що тільки питання часу, коли мені пришлють повістку. Я не мав над чим думати, хочеш чи не хочеш, а маєш іти, інакше – відповідно до закону – я б зрадив Батьківщину.

Як Ви отримали поранення?

Л.: 15 грудня 2015 року вранці на місці, де я перебував, прибули сапери. Командир наказав мені йти з ними до сусіднього струмка і зайняти там бойову позицію. Коли шукачі мін відійшли, я теж піднявся. У той момент за два метри перед моїм обличчям вибухнула встановлена граната. Це була мить, я встиг лише підняти руки перед головою, щоб захистити її, і закрити очі.

¹ Див.: Saiver Filip. Válka nás změnila. Navěky // Praha, Č. Týden, 5.2.2018, str. 16. Přístupné: https://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/valka-nas-zmenila-navěky-lici-ukrajinsti-valecni-veterani_466120.html

А коли відкрили очі?

Л.: Лише побачив, що там, де я мав руку, стирчали кістки.

Ви втратили свідомість?

Л.: Зовсім ні, лише тоді в лікарні у Харкові, я лежав там тиждень без свідомості. Відразу після поранення я дивився на залишки моєї руки, і відразу ж зрозумів, що я її втратив, і це погано. А на другій руці втратив палець... Медики зупинили мені кровотечу і відправили у військовий госпіталь.

У вас є осколки від гранати і у тілі?

Л.: У правому плечі, в голові, шії... Я мав на собі куленепробивний жилет, тож осколки вразили все, що було над ним. Весь час мені це болить у тілі.

Що трапилося з Вами, Олеже?

Ф.: 19 лютого 2015 року від містечка Луганське, де була наша база, ми з колегою виїхали автомобілем у напрямку до передньої лінії фронту. Ми везли радіостанцію і воду для побратимів. Уночі перед тим ворожі диверсанти замінували поле і дорогу, якою ми їхали, про що ми, звісно, не знали. На одну з мін ми наїхали. На щастя, тим наїздом ми її нахилили, тож вибух пішов під землю, і це нам врятувало життя. Але вибух негайно відірвав мою ліву ногу і дуже пошкодив праву теж.

Що було далі?

Ф.: Після вибуху машину перекинуло, і ми у ту мить подумали, що перебуваємо вже на снайперській мушці. Я крикнув другові, хай вискакує з автомобіля, що він і зробив. Відкрив двері і теж хотів вискочити, але виявив, що не маю чим. Закричав колезі: «Допоможи мені, допоможи!» Він підбіг до мене, але коли побачив мій стан, впаав без свідомості.

Ви врятували його?

Ф.: Так, я його приводив до тям, дав йому ін'єкцію, і собі теж.

Це допомогло?

Ф.: На щастя, так, завдяки цьому він зміг обв'язати мені ноги, щоб я не втрачав кров. У нього також з ногами не було все гаразд, але не так серйозно, як у мене, тож ми півтора кілометра повзли на базу по допомогі. Так само, як і Віталій, я опинився в харківській лікарні. Згодом дорога була зачищена від мін, але не поле, тому було заборонено виходити на нього. Дві місцеві цивільні особи знехтували цією заборонаю, і через два дні після нас пішли через поле збирати деревину. Їх обох міні розірвали на шматки.

Ви отримали від держави які-небудь компенсації?

Ф.: Я отримав інвалідність першої групи, це означає, що я не в змозі працювати. Отримав 380 тисяч гривень (біля 280 тисяч крон – ред.). Л.: Я отримав 290 тисяч гривень (210 тисяч крон), це в Україні – великі гроші. Однак у мене друга група інвалідності, відповідно до цього і без руки доволі працездатний.

Як сприйняла поранення ваша родина?

Ф.: У мене – старенька мати, і я вже був

поранений одного разу у цій війні, прострелили мені плече. Я не сказав тоді матері нічого, щоб не викликати їй біль та нерви, але коли війна забрала у мене ногу, то знав, що немає іншого виходу і мушу їй про це повідомити. Я подзвонив сестрі, щоб обережно розповіла про це матері, але її офіційно про це сповістили, крім того, бачила мене в телевизорі, бо журналісти зробили репортаж з лікарні, де я лежав. Для мами це був удар, але вона витримала і живе й сьогодні. Л.: Коли я отямився через сім днів у лікарні, одразу подзвонив татові. Він вже шукав інформацію про мене, бо не міг додзвонитися. Його частково заспокоювало те, що не знайшов мене у списку загиблих.

Як ви ставитеся до тих, хто заподіяв вам ці травми? Чи можете ви пробачити їх?

Ф.: Звичайним солдатам з іншого боку, яких призвали на війну, пробачити можемо, ми вже це й зробили. А далі... Далі вже політика, про неї говорити не будемо.

Чи руйнує війна Україну?

Ф.: Коли після першого поранення я був два місяці вдома, за багато сотень кілометрів від фронту, було прикро і трохи сердило, що люди насправді не дуже сприймають війну, не припускають її. З тих пір ситуація змінилася. Коли війна розтягується, всі знають якогось пораненого, багатьох сімей особисто торкнулася велика трагедія.

Наскільки ви задоволені вашим перебуванням у Чеській Республіці та лікуванням у Даркові? Є прогрес?

Л.: До прибуття в Чехію у мене часто боліла голова і спина. Тепер значно покращилося – причиною цього був защемлений нерв, який мені тут звільнили і біль відступив. Ф.: Звичайно, мені тут подобається. Я приїхав до Даркова із милицями, але через кілька днів міг рухатися без них, тільки з протезом. Це величезний прогрес. Я дивуюся, яке поліпшення відбулося за такий короткий проміжок часу.

Ви не очікували такого?

Ф.: Дорогою до Даркова мені спочатку треба було подолати з дому двісті сорок кілометрів до Києва, потім на милицях від вокзалу я перебирався до аеропорту, а далі був переліт до Даркова. Я був повністю змучений, готовий був вимагати інвалідну коляску, був переконаний, що не зможу рухатися навіть на милицях. І тепер подивіться, я ходжу навіть без них, це прекрасно. Л.: У порівнянні з Україною тут незрівнянно краще ставлення персоналу, у нас це набагато суворіше, ніхто з вами особливо не грається. Ф.: І через те я зовсім не вагався, коли від служби у справах ветеранів довідався про можливість поїхати на реабілітацію до Даркова. Я відчував, що пропонують можливість покращити життя, що поки що дотримується.

Який ваш щоденний режим у Даркові?

Л.: Відразу після сніданку починаються процедури, різні вправи, які тривають аж

до третьої години після обіду.

Збирають багато зусиль?

Л.: Вільний час маємо від третьої години, і можу сказати, що нам відпочинок дійсно потрібен. Дуже втомлюємося. Не те, щоб ті процедури нас дратували, було б дуже недалекоглядно сприймати це так, бо ми знаємо, що вони допомагають нам. Водночас весь процес завдає болю і дуже втомлює. Ф.: Важливо також зазначити, що тут все пов'язано одне з одним, це комплексний догляд. Проживання, харчування, реабілітація, все під одним дахом. З цієї точки зору це ідеально.

Чи сниться вам війна?

Ф.: Ні. Л.: Так, у снах я знову проживаю різні ситуації на війні. Їх було багато. У снах я знову воюю, знову відчуваю величезний стрес. Раніше вони були мені дуже незручні, а тепер, здається, я вже звик до них.

Пробуджують вас ці сни?

Л.: Так, майже завжди. Коли пробуджуюся, то дуже радий, що це був лише сон.

Віталій Легуша під час реабілітаційних вправ у Даркові. Фото Regibase/Радіо «Свобода».

Олег Федорчук (39). Професійний солдат втратив на війні ногу. Проживає в місті Новоград-Волинський Житомирської області з дружиною і п'ятнадцятимісячним сином. «Головна мета мого життя – мій син. Я вже знаю, що можу ходити без милиць, тож тепер хочу виховати сина доброю людиною», – каже він. **Віталій Легуша (28)**. До війни працював охоронцем. У війні втратив праву руку і палець на лівій руці. Віталій проживає в селі Флорині Бершадського району на Вінниччині, має семирічну доньку. На втраченій правій руці випробував роботу біомеханічного протезу, розробленого місцевим програмістом Андрієм Москальцем. Про лікування українських воїнів у Чеській Республіці подбав фонд «Regibase», який займається переважно підтримкою реабілітації чеських військових, поранених у конфліктах в Іраку або Афганістані. Ветеранів АТО він підтримує уперше, з цією метою витратив біля 200 тисяч чеських крон.

Детальніше до теми див. також: Трутненко Іванна. Чехія взяла на лікування двох українців, ветеранів війни з Росією // Прага, Радіо «Свобода», 12.02.2018. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29035878.html>.

Діаспора планувала наступний рік

Координаційна Рада української діаспори відбулася 23 лютого у приміщенні посольства України в ЧР. Хоча не всі учасники змогли бути присутніми, все ж вдалось підбити загальні підсумки активності українських організацій та посольства за минулий рік та провести огляд перспектив на рік 2018.

Після цікавої звітності присутніх представників організацій були проговорені різні аспекти співпраці – проекти на цей рік, підтримувані МЗС України та посольством, створення активного товариства з охорони і утримання українських могил та пам'ятників в ЧР, створення доброго іміджу українцям як функціональної впливової спільноти в Чехії. Можливості ради в медіальному полі, адекватна діяльність та реакція на різні події

стосовно України можуть сильно допомагати створювати хороший імідж нашої країні в Європі.

Минулий рік був дуже активним, ще цікавіші заходи чекають нас в цьому році. Ось кілька з них: а) посольство працює над можливістю презентувати український фільм «Кіборги» для чеської аудиторії, а найперше – для дипломатичних та політичних кіл в ЧР; б) організація «Джерело» готує у червні форум «Розуміємося» – зустріч дитячих колективів з українських діаспор різних європейських країн; в) кралово-градецька ініціатива готує художній пленер та вернісаж «Градецький салон»; г) Свято Матері 13 травня готує «Джерело»; г) 16-та година, 9 березня – в день народження Кобзаря – біля пам'ятника на площі Кінських відбудеться зустріч

Представники української громади в ЧР із послом Є. Перебийносом. Фото З. Гаврилюк.

і декламування віршів Тараса Шевченка; д) участь українських видавництв та письменників в щорічній виставці «Світ книги» в травні – організацію, проведення та вибір кандидатів проводить посольство. І це неповний перелік дій і акцій, які нас чекають.

Зінаїда Гаврилюк

Міністри говорили про Крим та реформи

Чехія підтримує територіальну цілісність України та збереження режиму санкцій щодо РФ, повідомили 17 лютого у МЗС України. Про це заявив глава МЗС Чехії Мартін Стропніцки на зустрічі з українським колегою Павлом Клімкіним в рамках Мюнхенської конференції з безпеки. «Стропніцки запевнив у незмінності курсу уряду Чехії щодо подальшої практичної підтримки євроінтеграційних прагнень України», – йдеться у повідомленні. Міністри розмовляли про актуальну ситуацію в Криму й на сході України та про реалізацію реформ.

Раніше, 16 січня, чеське МЗС повідомило, що під час телефонної

розмови з Клімкіним міністр Стропніцки підтвердив безумовну підтримку територіальної цілісності та суверенітету України та цікавився актуальною ситуацією в Криму й на сході України. «Незаконну анексію Криму вважаємо серйозним порушенням міжнародного права», – підкреслив чеський міністр. Також Стропніцки обговорював зі своїм партнером прогрес при реалізації політичних та економічних реформ в країні, боротьбу з корупцією та імплементацію Угоди про асоціацію з ЄС. Він підтвердив готовність Чеської Республіки надалі активно підтримувати реформи в Україні, а саме у сфері освіти, де ЧР виконує роль координаторів усіх

Міністри Клімкін та Стропніцки у Мюнхені.

донорів. Також він оцінив стабілізацію української економіки, цікаву для чеських підприємців та інвесторів.

уп

В'ятрович про польську «гіпотезу геноциду»

Документи, які містяться в українських архівах, можуть спростувати сумнівні гіпотези польських істориків, які звинувачують українців у «геноциді» на Волині. Про це заявив голова Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович під час звітування діяльності у 2017 році. Рівень розуміння українсько-польського конфлікту в роки Другої світової війни суттєво міняється, бо абсолютна більшість документів, які стосуються подій на Волині в 1943 році, подій на Галичині в 1944-му, подій на Закарпатті в 1945-47 роках, зберігаються в Україні. «Можемо ставити під сумнів дуже багато гіпотези польських істориків про геноцид. Це вже, видно, розуміє частина польських політиків. Тому приймаються

якісь рішення, щоб зафіксувати раз і назавжди вигідне їм бачення польсько-українського конфлікту, в якому поляки були тільки жертвами, а українці – тільки тими, хто вбивав», – сказав В'ятрович. В'ятрович сподівається, що у сфері економіки і безпеки збережеться абсолютно нормальний рівень співпраці. Однак він нагадав, що минулого року у Польщі осквернили 15 українських пам'ятних місць. «Майже в унісон починають звучати заяви з польського і з російського боку про те, кого мають право українці вшановувати, а кого – не мають права. Те, що здавалося абсолютним абсурдом ще кілька років тому, на жаль, зараз лунає з найвищих польських трибун», – додав історик. – У мене досить песимістичні погляди що

очікування щодо спільного розуміння минулого. Ті тенденції, які зараз є в Польщі, унеможливають нормальний діалог. А Україна і Польща потребують цих дискусій».

Укрінформ

Заробітчанство та кадровий голод

В Україні починає відчуватися голод на працівників. Найбільше громадян України в Польщі, Чехії, Угорщині, Італії та Німеччині. Вони їдуть туди не лише за заробітком, а й – паралельно – за елементарним відчуттям свободи, можливістю спокійного відпочинку, лікування або навчання. За даними кадрових агентств, серед мігрантів удвічі зросла частка студентів та людей старшого віку. В середньому 100 тисяч українців щомісяця виїжджають за кордон, серед них дуже багато людей після 50 років, розповідають посередники. 90 відсотків влаштовуються на малокваліфіковану роботу. Часто людям за короткий термін доводиться опанувати новий фах. «Не сподівайтесь, що в Німеччині – манна небесна.

Потрібно себе зарекомендувати. В один місяць можна добре заробити, а на другий – в розпачі поїхати додому», – розповідає заробітчанин Сергій. Сьогодні третина українців своє краще майбутнє пов'язує із переїздом до іншої країни. Ще два роки тому ця цифра була майже наполовину меншою. При цьому шанси успішно працевлаштуватися тоді були вищими. Кадровий портал HeadHunter стверджує, що в Україні почався кадровий голод. І усе більше українських компаній заманоють фахівців більшими зарплатами – на 10-20 відсотків платять більше, ніж торік. Міністр закордонних справ Павло Клімкін висловив стурбованість таким масовим виїздом українців за кордон. «Будь-яка добра справа – чи то Угода про

асоціацію, чи то безвізовий режим – може служити нам у плюс, але несе в собі і ризик. Я багато років займався безвізом, а зараз дивлюся, що тільки минулого року Україну залишили понад мільйон українців... і питання не тільки в тому, що там високі зарплати – це взагалі розуміння майбутнього і якості життя», – сказав Клімкін, і додав, що кілька місяців тому відвідав польську школу в Івано-Франківську, де в 24 польських класах майже немає поляків, а вчать тільки українці. Коли міністр запитав школярів про їхні мрії, вони відповідали, що батьки націлюють їх на навчання у Польщі, а потім – їхати далі. «Якщо ми це не переб'ємо, тоді сенс наших реформ б'є по нас самих», – сказав голова МЗС.

ТСН

Російські вибори в Криму – нелегітимні

Постійний представник України при Раді Європи, посол Дмитро Кулеба переконаний, що вибори Президента Російської Федерації в Криму не отримують жодного міжнародного визнання, і МЗС України робить необхідні кроки для цього. Такі вибори поставлять під сумнів легітимність Путіна як президента РФ. «Як далеко підуть наші партнери у невизнанні результатів цих виборів, я не знаю. Це вирішуватиме кожна країна», – сказав Кулеба. За його словами, це буде схожим на політику, яку західний світ мав щодо балтійських

країн, коли не визнавалась анексія Латвії, Литви та Естонії, але при цьому співробітництво з Радянським Союзом не припинялося. Кулеба також зазначив, що наразі в Криму спостерігається невдоволення місцевих жителів політикою російської влади. «Вони перетворили Крим на питання піару. Ситуація в Криму дуже нездорова, є розчарування місцевих жителів діями Росії. Тому Путін відправляє туди в день голосування», – пояснив постійний представник України при Раді Європи.

Вибори президента в Росії заплановані на 18 березня. У цей же день чотири роки тому окупанти влаштували у Криму «референдум», результати якого дали нібито підстави приєднати український півострів до Росії. МЗС України направило ноту протесту МЗС Росії про неприпустимість проведення виборів на території окупованого Криму. Водночас МЗС України працюватиме над тим, щоб усі залучені до організації виборів президента РФ на території окупованого Криму потрапили під санкції.

Українформ

Угорщина блокує співпрацю з НАТО

Глава МЗС Угорщини Петер Сійярто 12 лютого заявив, що Угорщина не відмовиться від своєї нинішньої політики щодо українського закону про освіту і назвав право вето країни у НАТО «інструментом, за допомогою якого вона може захистити закарпатських угорців». «НАТО планував провести зустріч міністрів оборони НАТО-Україна 14-15 лютого, та генеральний секретар Альянсу повідомив державам-членам, що засідання не відбудеться, – розповів Сійярто пресі. – Обов'язок угорської зовнішньої політики – захист угорців, де б вони не жили». За його словами, Україна повинна в законі про освіту «досягти згоди з національними меншинами про кожну деталь». На думку міністра, Київ мав би схвалити рішення про призупинення дії закону. Будапешт блокує вже друге міністерське засідання НАТО з метою

тиску на Україну через мовну норму закону про освіту, де йдеться про те, що з 5-го класу більшість предметів мають всюди викладатися українською мовою. На Закарпатті наразі діє 71 державна школа з повним циклом навчання угорською мовою, де вчиться 16 тисяч дітей. У НАТО сподіваються, що Угорщина та Україна домовляться щодо мовного закону. Угорщина політизує і перекручує ситуацію, каже міністр освіти і науки України Лілія Гриневич. Перехідний період був передбачений для мовної статті до 2020 року, зараз він буде продовжений до 2023 року, додала міністр. Також вона спростувала заяву Сійярто, що представників угорської нацменшини не запрошували на переговори щодо закону. «Я знаю, що дехто з тих, хто мав їхати на ці консультації, вже мали куплені квитки

Ілюстративне фото mukachevo.net

до Києва, але в останній момент вони чомусь відмовилися», – сказала Гриневич. Консультації мали відбутися 14 лютого, після чого Сійярто звинуватив Київ у розв'язуванні проти Будапешта «міжнародної кампанії брехні».

єп

Леонід Фінберг та кол.

Майдан. Свідчення. Допомога постраждалим. Міжнародна солідарність.

Це – продовження першої книги, яка вийшла у 2016 році на майже восьмиста сторінках. Якщо тоді свідчення очевидців та учасників Майдану були зібрані за хронологічним принципом, цього разу колектив зібрав та опублікував свідчення лікарів, волонтерів чи дипломатів про допомогу постраждалим. Тут – спогади про медичну, соціальну, психологічну, правову та іншу допомогу майданівцям та їхнім родичам. Зафіксовано безпрецедентний досвід самоорганізації людей. Представлені розповіді про міжнародну солідарність – як вдячність і пам'ять для закордонних друзів. Три роки роботи, більш ніж 100 глибинних інтерв'ю, 816 сторінок – цілий грандіозний за масштабами проект. Як пояснює Леонід Фінберг, головний редактор видавництва «Дух і Літера»,

«одним із феноменів Майдану є людська солідарність, самопожертва, порятунок інших людей, попри ризик для власного життя. Мало де в світі знають, що таке підпільні шпиталі чи прихистки для поранених у церквах. Ми також збирали тут свідчення людей із-за кордону, адже нам допомагали поляки, литовці, чехи, словаки, німці, ізраїльтяни, американці, канадійці... А в нашій історії не так багато випадків, коли світ з нами солідарний. Тож маємо феномен України, яка була і у якійсь мірі і залишається – локомотивом європейських цінностей. Є не тільки те, що нам весь час говорять: корупція, негідники... Набагато важливіше говорити про праведників, людей сумління, для яких життя інших значило більше, ніж власне життя». Волонтерка Анна Соловійова, прагнучи допомогти майданівцям, дзвонила настоятелю Лютеранської церкви брату Блажю зі словами: «Давайте зробимо у нас шпиталь». І цю ідею було реалізовано, хоч за це представників Лютеранської церкви могли депортувати. Сестри, доглядаючи за хворими, вішали капельниці на

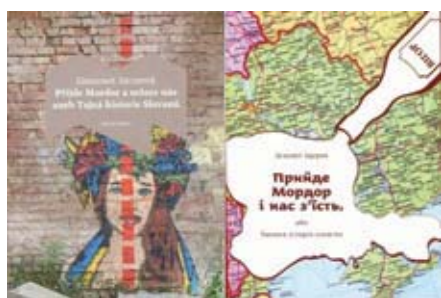
люстрі. У розмовах по телефону церкву називали «Капучино», тож можна було почути й таке: «У «Капучино» везуть три піщани» (тобто поранених). США, Канада, Польща, Ізраїль, Чехія, Литва, Словаччина, Німеччина, Австрія, Франція – це тільки ті випадки, які вдалося зафіксувати координаторам проекту. «Тоді нам вдалося організувати урядову чеську допомогу, ми забрали 39 поранених людей з Майдану. У трьох урядових літаках їх перевезли у Прагу й лікували в найкращих лікарнях. Цих хлопців зараз називають празька або чеська сотня, і в Празі навколо них зібралось багато українців і чехів, які їх підтримували, – згадувала на презентації Зденька Цайсова з чеського посольства. – Допомога дипломатів була вагомою, але вона на 90 відсотків залишається поза межами публічності». Окрім її свідчення, у книзі опубліковано також спогади про Майдан репортера, мандрівника, волонтера і фотографа Іво Докоупіла. Видавництво: Київ, «Дух і Літера», 2018. – 816 с. Ціна: 210 грн.

Марія Чадюк

Земовіт Щерек Ziemowit Szczerek

Пријде Мордор і нас з'їсть, або Таємна історія слов'ян

Příjde Mordor a sežere nás, aneb Tajná historie Slovanů

Замість амфетаміну у нас був бальзам «Віґор». Замість сільської Америки та Мексики у 1950-х роках – у нас була

Україна. Але це було одне і те ж. Ми взяли рюкзак і вирушили в дорогу. Це – переклад книги «Przyjdzie Mordor i nas zje, czyli tajna historia Słowian oraz Rzeczpospolita Zwycięska» польсько-го журналіста і письменника Зімовита Щерека – чудового психолога, точніше політичного, або навіть геополітичного психолога. Він тонко намалював портрет польських національних комплексів на фоні загальноукраїнського «бардаку». В книзі неймовірно цікаво описуються українські реалії

від Галичини та Закарпаття до Криму та Буджака очима центральноєвропейського туриста з рюкзаком. Водночас книга відображає проблеми центральноєвропейської ідентичності. Для чеських українознавців і загалом сходознавців ця книга – обов'язкова для прочитання. Українською (переклав Андрій Бондар): в-во «Темпора», Київ, рік видання: 2014, ціна: 60 грн. Чеською (переклав Міхал Лебдушка): в-во «Větrné mlýny», Брно, рік видання: 2017, ціна: 242 кч.

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. № 1/2018, рік XXVI. Підписано до друку 25 лютого 2018 року. Ел. пошта: porohy@seznam.cz. Інтернет-адреса: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/, реєстрація: МК ЧР/7044. Номер готували: Богдан Райчинець, Микола Мушинка, Олег Павлів, Оксана Остапенко, Томаш Влах, Філіп Сайвер, Олекса Лівінський. Використовуються повідомлення інформагентств та ілюстрації з відкритих джерел. Художнє оформлення та верстка: Тереза Меленова. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і виправляти мову, не поділяти поглядів автора. Рукописи не повертаються. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: спільнота «Українська ініціатива в ЧР», ДНМ, Воцелова з. 12000, Прага 2, ЧР; зареєстрована Міським судом у Празі, номер документа L 6121; контакт: uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz; тел.: +420221419821; ід. номер: 60448296. Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800. **Porohy** – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12-krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porih» – říční práh. Č. 1/2018, ročník XXVI. Uzávěrka: 25. února 2018. E-mail: porohy@seznam.cz, web: www.ukrajinci.cz/cs/casopis-porohy/, registrační číslo: MK ČR/7044. Číslo připravili: Bohdan Rajčinec, Mikuláš Mušinka, Oleh Pavliv, Oksana Ostapenko, Tomáš Vlach, Filip Saiver, Oleksa Livinsky. Používáme zprávy informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. Grafika: Tereza Melenová, www.gd3.cz. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: spolek Ukrajinská Inicijativa v ČR, sp. zn. L 6121 vedená u Městského soudu v Praze, adresa: DNM, Vocelova z. 12000, Praha 2, ČR. uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz. Tel.: +420221419821. IČO: 60448296, číslo účtu: 1925774379/0800.

Realizace projektů
Spolupráce v oblasti
technologií, výzkumu
a humanitární pomoci

Живі легенди, народні артисти України

Тарас **Петриненко**,

Тетяна **Горобець** в Празі

22 червня 2018, 18.00 год.

DIVADLO HYBERNIA

Nám. Republiky 4, Praha 1